HONGKONG.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Honkong a Victoria Peak-kel.

Hongkong.

Angol lobogó alatt — Öt árbóczos hajó. — A Queens-Road. — Husz dollár, tiz cent. — Alkudozó tiszt. — Angol tisztek klubja. — A „goromba“ doktor. — Angol rendőrség. — Gavallér közrendőr. — Honfitársak.

Amint Rio de Janeiro a világ legszebb kikötője, ugy Hongkong a világ legélénkebb kikötője. Eltekintve attól, hogy valamennyi hajó, mely Európa felől Khina és Japán partjaira tartva, kénytelen Hongkongot érinteni, már a Csendes-Oczeán két partja közötti közlekedés is elég lenne arra, hogy Hongkongot a legélénkebb és legsürübben látogatott kikötők egyikévé tegye.

A mi Hongkongban a legérdekesebb, az abban áll, hogy nem is a khinaiaké, hanem az *angoloké*. Hogy egy 400 millió lakossággal biró tartomány, mely kiterjedésre nézve nagyobb mint Európa, hogyan türheti meg, hogy az óriási birodalomnak legszebb gyöngye, Hongkong, kiragadtassék a tartományból és idegen uralom alatt álljon, ez ép oly jellegző a khinai nemzetre, mint a minő nagy értékben hozzájárul ahhoz, hogy az angol nemzet egy az egész földgömbön mindenütt imponáló, bámulatra méltó nemzetnek ismertessék el.

1842-ben ragadták el a khinaiaktól e parányi kis szigetet, mely akkor nem volt egyéb, mint a khinai tengeri kalózoknak biztos menedéket nyujtó rabló-tanya, egynehány kunyhóval.

A khinai Hongkongot tulajdonképen Heang-keangnak, azaz „az illatos vizek völgyének“ nevezik. A sziget a Gyöngy-folyó torkolatánál fekszik Dél-Khinának két nagy jelentőségü városának közelében; az egyik Canton, mely nagyságra nézve mindjárt Peking után következik; a másik

város Macao, melyet viszont a portugalok tartanak még hatalmukban, mint egy jelentéktelen számot nem tevő romját egykori világhatalmuknak.

A szigethez tartozik a vele szomszédos khinai szárazföldi partnak egy darabja is, a specifikus khinai Kaulung, ahol 200 ezer khinai között mintegy 8000 európai — többnyire angol — van letelepedve.

A kaulungi partok és Hongkong északi partja között fekvő kikötő egyike a legérdekesebbeknek, a melyeket hajó érinthet. Ha létezik is kikötő, a melyet az év folyamán több hajó érint, mint Hongkongot, azért oly eleven, élénk, mint ez, nem lehet.

Különösen érdekessé teszik azok a hajók és utasok vagy hajósok, melyek nem Nyugatról — Európa felől, hanem Keletről és Délről jöve, horgonyoznak a kikötőben; t. i. a Csendes tengeri szigetekről jövők. Hongkongban gyakran láttunk hajókat, melyek még most, a gőz és villam korában, kizárólag vitorlákra vannak berendezve. Hanem aztán hatalmas példányok. Volt közöttük egy néhány *öt árboczos;* hajótest és árboczok vasból épitve. A kifeszithető vitorlák területe néha tulhaladja a 3000 □-métert. Ha meggondoljuk, hogy egy közepes erejü szélnél minden négyzet-méter vitorlaterület körülbelül 5—6 kilogrammométerrel dolgozik, el lehet képzelni, minő erőkifejtés alatt fekszik egy ilyen hajó. Többnyire Angliából származnak és Észak-Amerikának a keleti partjairól. Idevezető útjokon végig kell haladniok az Atlanti-Oczeánon, azután megkerülvén a Jóreményfokot, Afrika déli csucsát, átvitorlázzák az Indiai-Oczeánt egész hosszában és még ekkor mintegy 2000 mértföldnyi utjok van Hongkongig. Igy tehát nem csoda, ha egy vitorlás hajó néha 140—160 napot tölt egyhuzamban *szárazföld érintése nélkül,* mig kiinduló pontjáról Hongkongba érkezik.

A kikötőt évenkint mintegy 4000 hajó érinti 5 millió tonna tartalommal, továbbá mintegy 25 ezer khinai dzsunke 2 millió tonna tartalommal.

Hongkong utczái hemzsegnek a járókelőktől és a szokásos járművektől. Mig a többi kelet- és délázsiai kikötőkben a jinirckshawk képezik a szokottabb járműveket, Hongkongban kivételképen inkább a nyitott bambusz-hordszéket használják.

A sziget északi partján fekvő várost — Victoriát — egy hosszu utcza metszi keresztül, a Queens-Road, mely párhuzamosan fut végig a tengerparttal és West-Pointtól kezdve a város második végeig, az East-Pointig terjed. A nagy kiterjedésü város többi részei lépcsőzetesen — amphitheatralikusan — vannak felépitve az 539 méter magas Victoria-Peák nevü hegyre. Az a látvány, melyet e gyönyörü szép, szellős erkélyekkel körülvett házak — inkább paloták — nyujtanak a cypru-

sokkal és pálmákkal fedett hegyen, oly szép, a minőhöz hasonló nagyon kevés látható. A magas hegyre, melynek a tetején az előkelők villái és palotái állanak, továbbá nagy fényüzéssel ellátott mulató helyek, — de itt már európai modorban — egy gőzsikló vezet fel, melynek meg van az az érdekes tulajdonsága, hogy az összes gőzsiklók

Hongkong rakpartján.

között a *leghosszabb* és hogy a közepe táján hirtelen és meglehetős nagy kanyarulatot teszen.

A Queens-Road és az ezt keresztező kisebb utczák azt a benyomást teszik az emberre, mintha az egész telep egyetlen nagy üzleti helyiségből állana, oly megszakitatlan lánczolatban fekszik egyik üzlet a másik mellett. Az embernek vigyáznia kell, hogy jól fel legyen kötve a — pénzes zacskója, ha nem akarja itt hagyni az utolsó centjét is. Szemkápráztató szép tárgyak vannak itt felhalmozva a legnagyobb mennyiségben és oly csábitó módon egymás mellé helyezve,

hogy daczára a szilárd elhatározásnak, miszerint a már ugy is a könynyelmü módon máshelyt összevásárolt holmiaihoz itt már semmit sem veszen többé, az ember visszaesik a „bevásárlási mániába“ és vásárol addig, mig igazán be kell fejeznie, azon egyszerü okból, hogy nem lévén több pénze.

A hongkongi kereskedők lényegesen különböznek társaiktól, a többi khinai kereskedőktől, a mennyiben sokkal tisztességesebbek ugy az ajánlott árakat, mint a saját — ruházatukat tekintve. De kénytelenek is, miután a nagyszámu európai és japáni kereskedők által ugyszólva rá vannak szoritva a tisztességre.

Hogy hogyan bánik el egy nem hongkongi kereskedő a hálójába azaz az üzletébe vetődő európaival, arról alkalmam volt meggyőződni Fu-Csaufuban. Ugyanis még Lü-Cung-K'Hóban (Észak-Khinában) egy orvos barátomtól, ki a khinai haditengerészetnél szolgált — akkor a „Ping-Yuen“ cassematta hajón volt — ajándékba kaptam egy tökéletes khinai mandarinöltözéket mindama himzésekkel, jelekkel és diszekkel, a melyek egy kapitányt a khinai hadseregben megilletnek. Az öltözékhez hiányzott azonban az a bizonyos hosszu nyaklánczc, melyet a mandarinok viselnek. Ezt a lánczot akartam tehát utólagosan megvenni Fu-Csaufuban hazatérő utunkon.

Belépek egy üzletbe, kikeresem az alkalmasnak látszó lánczot és kérdém a kereskedőtől: mi az ára?

A khinai ravaszul pislog és előveszi a *számoló gépet*. A számoló gép, mely csaknem tökéletesen hasonlit ahhoz a számoló géphez, a melyet nálunk az *első és második elemi osztályban* használnak az 5—6 éves gyermekek, *nélkülözhetlen* müszer a khinai kereskedőnél. E nélkül ugy látszik 20-ig sem képes számolni.

Hosszas számolgatás után végre kisüti, hogy a mandarin lánczcnak az ára: Venti dollahap!

Ez a „venti dollahap“ annyit jelent, hogy „twenti dollar and half“ azaz huszonkét és fél dollár (— körülbelül 46—47 frt.)

Legkevésbbé sem ütköztem meg e nemtelen magas áron, hanem egész nyugodtan igértem neki a „venti dollehapos“ lánczért — „ten cent“-et, azaz *husz krajczárt*.

E némileg szintén nemtelen ajánlatomra azonban a khinai sem volt legkevésbbé sem meglepve. Pedig hát 47 frtra becsült tárgyért 20 krajczárt ajánlani, mégis csak spanyolul kell, hogy hangzék egy khinainak is!

Husz krajczáros ajánlatomra a khinai ismét elővette a számológépét és erős homlokránczolással számitgatott.

„No can do, mondá végre, Jlosse money! Nem tehetem, sokat vesztek; hanem odaadom — *14 centért!*

És ide adta 10 centért! — —

Hogy mennyire különböznek ezektől a hongkongi kereskedők, mutatja viszont a következő eset, melynek hőse, vagy akár áldozata a tisztikarnak egy kedélyes és „gavallér" tagja, C . . . . . ch kapitány volt.

Ez a vig kedélyü tiszt, ki különböző okoknál fogva bevásárlásait mindig későbbre és későbbre halasztotta, végre elhatározta magában, hogy Hongkongban helyre hozza mulasztásait; már csak azért is, mert a hongkongi kikötő ugy a khinai, mint a japáni czikkek bevásárlására az utolsó alkalmat nyujtja.

A kapitány belép a Queens-Roadnak egy jó nevü üzletébe, Kwong-Woo urhoz és megkezdi ott bevásárlásait. Három egymásután következő napon a szabad óráit mindig Kwong-Woonál töltötte C. kapitány. Valóságos fejtörésekbe került mindazon czikkeket összeválogatni — nem azokat, melyekre *szüksége volt* — hanem azokat, a melyek nekünk, többieknek már megvoltak.

Végre együtt volt a gyüjtemény.

Kwong-Woo ur összeállitja a számlát és azt mondja:

— Négyszáz három dollár!

Itt meg kell jegyeznem, hogy az emlitett kapitánynak általánosan ismert tulajdonsága volt, hogy soha és sehol egyetlen szóval sem alkudott. Kértek légyen tőle akármily árt, ő azt minden megjegyzés nélkül kifizette, habár néha szilárdul meg volt róla győződve, hogy tulságosan tulfizette a neki tett szolgálatot vagy eladott portékát. Hogy mennyit bosszantottuk mi is, mások is emiatt, az elképzelhető.

Most az egyszer azonban meg akarta mutatni, hogy igenis, ő alkudni fog és nem hagyja magát rászedetni!

Nagy elhatározással azt mondja a kereskedőnek:

— Itt van 400 dollár; a három dollárt engedje el!

— Nem elég, — mondja Kwong-Woo; — 403 dollár az ára!

— No, én meg nem adok többet 400-nál.

— No, én meg nem adom a portékát. Ezzel kapja Kwong a három napon keresztül annyi fáradtsággal összegyüjtött és kiválogatott portékát és visszarakja helyükre.

C . . . . . ch nagy boszusan beszélte el ebédnél a hajón, hogy mily csufos vereséget szenvedett a bevásárlásoknál és hogy miért!

— Ugy kell neked, — jegyzé meg szeliden az asztalfőn ülő I. tiszt; *hát miért is alkusszol — mindig!*

Később aztán segitségére mentünk a nehezen vásárló kapitánynak és egy-két nap mulva már az ő kabinja is tele volt rakva az ázsiai portékával.

Hosszabb időig tartózkodván Hongkongban, gyakrabban volt alkalmunk érintkezni a hongkongi európai és amerikai lakosokkal. Leggyakrabban érintkeztünk a hongkongi garnison tisztjeivel, kik mindjárt megérkezésünk utáni napon meghivtak bennünket, hogy legyünk vendégeik a klubjokban. A nagy fényüzéssel és telivér angol kényelemmel berendezett klub helyiségei minden tekintetben rendelkezésünkre állottak.

Mint minden gyarmati garnisonban, ugy Hongkongban is nagy fényüzést fejtenek ki, vagy legalább igazán gentlemanlike módon élnek az angol tisztek. Hongkongi klubja sok tekintetben fölülmulja a pólai tengerészeti kaszinót, holott ez több haditengerészet tisztikaránál keltette már fel az irigységet.

Étkezésük valóban fényüzéses, mondhatni pazar. Az ételek és italok Európának, Ázsiának és Amerikának különböző pontjairól kerülnek hozzájuk. Lisztet kapnak Dél-Amerikából, vajat Dániából, olajat a Provenceból, hust Ausztráliából, ugyaninnen teknősbékát és spárgát, ürühust Észak-Khinából, almát, körtét, szőlőt Kaliforniából, „Mixed Picklest" Angliából; sajtot és condensált tejet Svájczból és New-Yorkból, kávét Hodeydából.

Evőeszközeik, serviceök nehéz ezüstből áll; asztalruháik a legfinomabb vászonból, melyet Angliában gyártanak. Az a modor pedig, mely klubjokban uralkodik, telivér angol finomságu és épp oly gentlemanlike, mint maga a berendezésük.

Maga a ruházat is nagyon elősegiti azt a finom airt, mely körülveszi őket.

Miután az osztrák-magyar és a német hadseregen kivül a tisztek sehol sem kötelesek szolgálaton kivül egyenruhát viselni, — sőt helyenként az direkte meg van tiltva — a gyarmatokon élő angol tisztek e szabadalmakat érvényesitik is, még pedig mindenütt a klimatikus viszonyokhoz alkalmazva. Igy pl. Dél-Ázsiában a dinerhez és látogatásokhoz nagyon rövid fehér zubbonyt viselnek, mely elől nagyon mélyen kivágott; továbbá fehér nadrágot és fehér czipőt; a mellényt egy széles, szines indiai selyemöv helyettesiti.

Ez az öltözet különben valamennyi tengerészetnél el van fogadva a tropusokon való tartózkodás idejére,

A hongkongi tisztikarral fentartott gyakori érintkezésünk nagyban elősegitette azt a vonzalmat, melyet elejétől fogva mindig tápláltunk irántuk.

A közös ismerőseinken kivül azonban alkalmam nyilt Hongkongban szert tenni egy „saját külön angolomra“. Ez a saját külön angolom határozottan egyike a legérdekesebb ismerőseimnek.

Megismerkedésünk hivatásunknál fogva jött létre. T. i. mr. H . . s szintén orvos és főnöke a hongkongi tengerész-kórháznak (Sailor's Hospital).

Hongkongi tartózkodásunk második napján rendeletet kaptam parancsnokomtól, hogy egy már előzetesen bejelentett sulyos betegünket kihajózzam a tengerész-kórházba. Előbb azonban el kellett mennem tudakozódni az iránt, hogy elfogadják-e és ha igen, minő föltétellel?

A kórházba érve, tudakozódom egy „boy“-tól (a khinai szolgákat minden korban „boy“-nak: „fiunak“ szólitják), hogy merre van a „chief surgeon“, a főorvos?

A boy egy szobára mutat, hogy odabenn van a keresett gentleman. A tágas nagy szobában nem volt semmi butorzat, kivévén egy hosszu padot a terem egyik falánál, evvel szemben a szoba másik részében állott egy iróasztal: az iróasztal előtt volt egy szék és ezen a széken ült egy gentleman, rövid pipával a szájában, széles hatalmas karimáju paraffasisakkal a fején, jobblábát keresztbe fektetve a ballábán, irt. (Persze mindezek daczára nem a lábával.)

Beléptemkor rám nézett, aztán folytatta a munkáját, azaz: viselte a paraffasisakot, szivta a rövid pipát és lógatta a lábát.

Látván, hogy megjelenésem nem valami nagy mértékben imponált neki, odaállottam eléje és a rendelkezésemre álló összes pathosszal bemutattam magamat neki:

— I am the chief-surgeon of the austro-hungarian man of war „Zrinyi.“ (Én a „Zrinyi“ osztrák-magyar hadihajó orvos-főnöke vagyok.)

— Well. És mint ilyen, mit kiván? Ez volt a válasza az én pathosteljes, de mindamellett udvarias bemutatásomra! A helyett hogy felugranék a székről és magát szintén megnevezve, megkinálna üléssel, még a kalapját sem vévén le, azt kérdi, hogy mit kivánok?

Fejemre vágtam a sisakot és azt felelém, hogy:

— Mindenekelőtt egy széket.

— Well. Boy, hozz egy széket.

Leültem; elővettem egy czigarettet, rágyujtottam, aztán elkezdtem én is lógatni a lábamat. Symetria kedvéért a ballábamat lógattam a jobb fölött. Most már kvittek vagyunk, gondolám; ha te ugy, hát én — igy.

Most már áttértünk a tulajdonképpeni thémánkra. Miután elmondottam, hogy mit kivánok másodsorban, megemlitettem mind azt, a szó-

ban forgó beteg matrózunk állapota felől, amit szükségesnek tartottam vele közölni. Társalgásunk folyamán egyszer sem tért át más thémára, pl. olyan kérdésre, mely expedicziónk folyamatára vonatkozott volna.

Egyszerre minden átmenet és bevezetés nélkül azt mondja mr. H . . . . s: Legyen szerencsém holnap az ebédre. Nőm, mss. H . . . s, *ki szintén orvos*, nagyon szivesen fogja önt látni . . . .

És az a gentleman, ki belépésemkor nemcsak hogy fel nem állott, de a kalapját sem tette le bemutatásomra, sem a pipát nem vette ki szájából, — másnap este hajónkra küldötte érettem a csónakját, a parton pedig a saját hordszékével várt rám!

A mr. és mss. H . . . s házában eltöltött est egyike volt a legkedvesebb estéknek, melyeket Ázsiában töltöttem. — —

Mr. H . . . . s ismeretsége annál érdekesebb volt rám nézve, miután a megelőző napon — mindjárt megérkezésünk estéjén — egy másik gentlemannal ismerkedtem meg, a ki alkalmat nyujtott nekem megtanulni azt, hogy az angol „gentleman" tud lenni akkor is, ha csak a néphez tartozik.

Ez a gentleman egy hongkongi közrendőr volt.

Késő este érkezvén a kikötőbe és sok dolgunk lévén a hajó elhorgonyzásával, a tisztikarból csak ketten távozhattunk hajónkról; én a „bill of health" (az egészségügyi pátens) elintézése végett; tiszttársamnak a consulunkhoz kellett mennie. A csónakunkat éjféli fél tizenkettőre rendeltük ki a partra.

Barangolásaink közben azonban megfeledkeztünk a féltizenkettőről, és *öt perczczel* fél tizenkettő *után* értünk a beszálló-hidhoz, hova a csónakunkat kirendeltük. Persze a csónak már nem volt ott.

Odakiáltottunk a beszálló hidtól mintegy 20—30 méternyire fekvő sampangokhoz; néhány percz mulva a hid mellé fekszik egy sampang, beszállunk, odaszólunk a kuliknak, hogy hova evezzenek és a kulik megindulnak.

Evezés alatt előkészitettem a kulik számára fizetendő 20 centet, hogy ne kelljen sokáig babrálnom a keresgéléssel akkor, mikor már a hajólépcsőnél leszünk.

Összesen egy font sterling és egy darab 20 centes volt nálam. Hogy össze ne téveszszem a kettőt a sietségben és a sötétben — a font éppen olyan nagy és vastag, mint egy 20 centes — eltettem az aranyat a bal zsebembe, a 20 centest pedig a jobb zsebembe.

Felérkezvén a fedélzetre, hajón maradt társainknak referáltunk az estről, és aztán ki-ki lement a saját kabinjába. Kabinomban arra a föl-

fedezésére jutok, hogy: igenis a kulinak odaadtam a font sterlinget és magamnak megtartottam az ezüst pénzt.

Felmegyek a fedélzetre és elpanaszolom az őrtisztnek a bajomat, mire ő őszinte részvéttel megvigasztalt, mondván:

— Ügyetlen.

— Nem tesz semmit, mondám. A pénz még nincs elveszve.

— Persze, hogy nincs. Ott van a — kulinál.

— Éppen azért nincs elveszve, mert még nála van. Hongkong hires a rendőrségéről, előteremtik itt a pénzt a föld alól és fölül! mondtam én az angolokba vetett leghidegebb nyugalommal.

— Onnan igen, de nem a kuliktól. Hongkongban nem kevesebb mint 8—10 ezer csónak uszik a vizen és a csónakokban talán 40 ezer ember. Az az arany azonban csak *egynél* van; tessék megkeresni azt az *egy* embert.

— Én nem keresem, de megkeresi a rendőrség.

Az őrtiszt felszereltet számomra egy csónakot; kieveztem a partra a beszálló hidhoz, hogy elmondjam az ott álló rendőrnek panaszomat.

Sajnos, a rendőr nem volt ugyanaz, a ki beszállásunk alkalmával állott a hidon. Azt felváltotta éjfélkor ez. Mindazonáltal elmondám neki az esetet.

— Well. Mindjárt. Ezzel előveszen egy kis könyvecskét, lapozgat benne és azt mondja:

— Ön 11 óra 35 perczkor egy másik urral a ma este érkezett osztr.-magyar hadihajóra ment ezzel és ezzel a számu csónakkal. Mindjárt meglátjuk. — Odakiált a sampangosok közé, onnan egynéhány visszakiáltja, hogy a keresett nincs itt.

A rendőr hazaküldött azzal a megnyugtatással: hogy ámbár a keresett sampangos nincs itt, hanem azért *reggel 5-kor a font sterling hajónkon lesz.*

Komoly hangon mondta ugyan, de azért fájdalmas bucsut vettem néhai fontomtól.

— — Reggel ötkor bekopogott az őrkadett a kabinomba és jelenti, hogy egy rendőr jött a hajóra, a ki nekem *egy font sterlinget hozott.*

Annyira meglepett e páratlan és csaknem hihetetlen rendőrségi bravour, fegyelem, ügyesség és pontosság, hogy felmentem a fedélzetre személyesen köszönetet mondani a derék embernek.

— Nézze, mondám a rendőrnek, én erről a fontról tökéletesen és végképpen lemondottam. Ön nekem ezt most visszahozta, hogy minő

módon találta meg, azt én nem tudom elképzelni. Engedje meg, hogy köszönetül és jutalmul önnek adjam a felét.

— Köszönöm uram, nem fogadom el. Hanem kérek 20 centet, mert a kulit ki kell fizetnem az ön tegnapi utjáért. — Good by! — —

— — *Ilyen* férfiakkal, *ilyen* hivatalnokokkal meg is lehetett hóditani a világot — — —

Hongkongi emlékeimet nem végezhetem be a nélkül, hogy meg ne emlékezzem ott élő két honfitársunkról, a szeretetreméltó Komor fivérekről.

A két fiatal ember ez időtájt egyedüli képviselői voltak a magyarságnak a távoli Keleten, még pedig valóban köztiszteletnek örvendő képviselői. A két Komor óriási kiterjedésü üzlettel bir. Hongkongnak legelőkelőbb részén, a Queens-Road közepén. Valóban látványosság az üzletük, melyben a japáni ipar és müvészet remekjei vannak felhalmozva, holott a hongkongi raktár csak fiókraktára annak az elismert nagy czégnek, melyet Japánban, Yokohamában birnak.

A két fiatal ur több izben látogatta meg hajónkat, hol tőlünk kitelhetőleg szivesen fogadtuk őket vendégszeretettel, hazai módra készitett — turós palacsintával és „szögedi gulyással.“

Sajnos, a turó is, meg a „szögedi“ is csak *conservek* valának!

PULO-PENANG.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Pulo-Penang.

Flora és Fauna. — A kikötő. — Etnographia. — Őslakók Hindostánban. — A „Hpungi.“ — Sawangsilwadjamahaku kisasszony gyászos tragédiája.

Hát ez mi? fogják kérdezni e czim olvasásakor. A min különben legkevésbbé sem lehet csodálkozni. Mert lehet valaki igen jó geografus, a nélkül, hogy Pulo-Penang a kis ujjában legyen.

Pulo-Penang egy apró szigetecske a malaccai szorosban, az Egyenlitő közelében. Egy itt felejtett darabka paradicsom, mely elbüvölő tropikus szépségeivel fölülmulja a *Gyöngyszemet India homlokán, a Ragyogó földet, a Jácintok és Rubinok hazáját, Ádám és Éva paradicsomát*, a mely epithetonokkal az ázsiaiak Ceylon szigetét szokták felruházni.

Pulo-Penang a térképen könnyen feltalálható. Az ember felkeresi a 100-ik hosszusági fokot Greenwichtől keletre és aztán megnézi, hogy a 4-ik szélességi fok az Egyenlitőtől északra hol metszi azt. A keresztezési pontnál talál egy kis szigetet Hátsó-Indiának legdélibb részén, Malacca félsziget és Sumatra között.

Pulo-Penang meglep mindenkit, ki először látja. Még akkor is, ha utja a bűbájos, mesésen szép Indiákról vezette ide. Bámulni fog a felett, hogy egy ilyen parányi hely hogyan lehet ilyen elragadóan szép? Hogyan rejthet magában egy ilyen kis földdarab annyi érdekeset, annyi gazdagságot heterogén sokféle tárgyakban és emberfajokban.

Még a partraszállás előtt, a hajóról nézve is elragadja az embert. Az egész sziget buján benőtt partjain a sötétzöld tenger, zajló fehér habjával, felette mosolygó azurkék égboltozattal olyan, mint egy gyémán-

tokba foglalt kolosszális zafirdarab. A mintegy ezer méter magas hegyek már a partok közelében a magasba merednek és oly dusan, oly buján vannak benőve a tropikus növényzet minden fajával, hogy az anyaföldből alig marad egy talpalatnyi föld fedetlen. A helyenkint áthatolhatlan sürü erdőben képviselve van a disz- és épületfáknak majdnem minden válfaja: a Teak, Sandal, Sago, Areca, Eben, Kamphor, Cocos és Guttapercha. A csak kevés fáradtságot és munkát követelő termőföldeken buján és gazdagon terem meg a rizs, czukor, kávé, gyapot, dohány, bors. fahéj, thea és ópium. A föld gyomrában bőven van arany, ezüst, czink, ólom és kőszén, — a tengerparton drágagyöngy és korall; az erdőkben elefánt, tigris, oroszlán, leopárd, orrszarvu, bivaly, vaddisznó, temérdek majom, kigyó, — köztük a mindig a halált hozó Cobra, — krokodilok, óriási teknősbékák és diónagyságu pókok. Ez állatoknál egy csöppel sem veszedelmesebbek a szövevényes dzsunkelekben tanyázó dakoitok, a hirhedt malayerdei rablók mérgezett nyilaikkal és fojtogató lassoikkal.

Mindenütt azonban pálmák és pálmák, sürü lombozatu óriási fasudarak; köztük és rajtuk szemkápráztató virágok, lepkék- és madárkák láthatók. A buja növényzetről fogalmat nyujt a szárazföld felől lengő szellő, mely elárasztja hajónkat balzsamos, édes jázminillattal. És ezt nagyon jól teszi a szellő, hogy jázminillatot hoz nekünk a sziget pálmavirányairól. Legalább türhetővé teszi a közelünkben horgonyzó khinai dzsunkék szomszédságát, melyről szintén hoz illatot a szellő. Csakhogy erre az irigység sem foghatná rá, hogy az jázminillat Csodálatos, hogy dacára a 4—5 ezer mértföldnyi oczeáni utnak, melyet e dzsunkék hazájukból idáig megtesznek, ezt az illatot, ezt az orrfacsaró speczifikus khinai büzt nem tudják elveszteni.

A kikötő nagyon élénk, miután Po-Penang csereállomást képez egyrészt Európa és Kelet-India felől, másrészt pedig a Végső-Kelet — t. i. Khina és Japán — meg a Csendes-tenger szigetei: a Filippinek, Borneo, Java, Celebes és Sumatra között.

A kikötő telve van a világ legkülönbözőbb pontjairól jövő és oda induló hajókkal. Többnyire ronda kinézésü, szánalmas külsejü gőzösök, gyakran nagyon gyanus tartalommal. Ezek mellett feküsznek a vitorláshajók, melyek némelyike 130—160 napot tölt künn az Oczeánon, mig rendeltetési helyére jut. Kegyetlenül megczibált kötélzetük és vitorlájuk mutatja, mily élet-halálra menő tusákat vivtak hosszu utjukon az oczeánok viharjaival. Közöttük feküsznek az idomtalan dzsunkék, görbe árboczokkal és toldott-foldott tarkaszinü bambusz vitorlákkal.

A kikötő hemzseg a tömérdek apró járművektől. Malay-prao, singhaléz, kanoe, kinai sampang meg a hadihajók csónakjai, gőzbárkái giggjei ellepik a kikötőt minden irányban.

Már a praok, kanoek és sampangok legénysége fogalmat ad az itt élő népfajok sokféleségéről. Tényleg nincs a földgömbön egyetlen pont, — talán Singapure és Hongkong kivételével — melyen annyi-

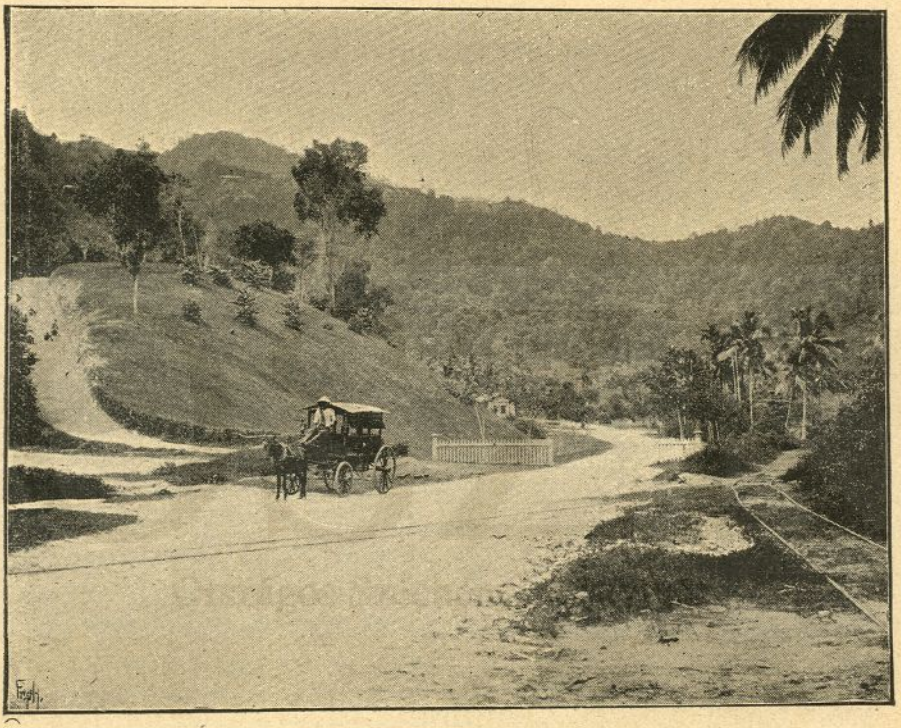

Bejárat a penangi parkba.

féle ember lenne összehalmozva, mint e husz méitföldnyi területü szigeten. Malayok, birmanok, singhalézek, bengálok, klingek (a ceyloni tamylek), siamok, javánok, hindu-mohamedánok, parsik, ammaniták, kinaiak és japánok, továbbá a feltünő szép termetü sijuk, kik Hátsó-India északi-részéből, mindenikök olyan sugár és magas, mint egy pálmasudár — bugghik a Sunda szigetekről és acsinok a szomszéd Szumatrából — együtt láthatók az utczákon és tereken. Igaz, hogy bábeli zürzavart csinálnak, de tagadhatatlan, hogy ritka érdekes látványt nyujtanak.

Habár számra nézve nem tulnyomóak, de határozottan a legérdekesebbek a benszülött malayok. Egy kis részét teszik annak a nagy népfajnak, melynek a kiterjedési határai: északra a Sandwich-sziget-csoport, délre Uj-Seeland, nyugatra Madagascar, keletre pedig a Husvéti-szigetek.

E nagy területre szétszórt és más törzsek közé beékelt nagyszámu népfaj különben két könnyen megkülönböztethető válfajra esik szét: a tulajdonképpeni malayra és a polynésira.

Az elsőhöz tartoznak a P.-Penangiakkal a Malayok (saját nyelvükön: Öran Malayu — vándorló emberek), Malaccában és Sumatrán; a Tagalok a Philippini szigeteken; a Sundanok és Javánok Jáván; a Dayakkok — e legvadabb rablógyilkosok — Borneón; a Magkassarok és Bugghik Celebesen a Sunda-Szigeteken.

A pulo-penangi malayok széles vállu, magas szikár alakok, többnyire igen szép idomokkal. Bőrük szine sötétbarna, csokoládébarna vagy szürkésbarna és csak kivételesen fekete. Hajuk hosszu, ritkás, fénylően fekete. A szakáll gyér és ezzel is csak kevés malay büszkélkedik. Mindenekelőtt azért mert — nincs.

Penang hires a mindennapi viharjairól, daczára, hogy nem dicsekedhetnek egy saját külön Falb tanárral.

A ragyogó, tündöklő sötétkék égboltozatot nehány percz alatt elfödik a száguldó fekete felhők. A tengerről rikongva és vijjogva repülnek be a vészmadarak a szárazföld felé. A sötétzöld buja növényzet különös, mondhatni ijesztő szinezetet kap a sajátságos fényvisszaverődés következtében. A különben is nyomasztó, lankasztó hőség tikkasztó forrósággá változik. Az izzadtság patakban foly végig az emberen. Mire hirtelen megindul az égi háboru. Valóságos égzengés az és meg nem szünő vakitó villámlás. Az egész szemhatáron köröskörül egyszerre gyul ki a villám ugyanegy pillanatban; siketitő dörgés végig huzódik körben az egész horizont körül. Az eső pedig zug és szakad, mint a vizesés.

Néha az egész csak egy pár perczig tart és aztán hirtelen épp oly gyorsan, a mint az ég beborult, ismét kiderül és néhány percz mulva mosolyog a gyönyörü azurkék égboltozatot. Egy tenyérnyi felhő nincs, mely enyhitené a perzselő, forró napsugarakat.

Pulo-penangi tartózkodásunk alkalmával — december havában — némely napokon hatszor is ismétlődött e tünemény. Nincs egy nap, melyen a zivatar ne ismétlődjék, pusztitó, romboló cyklonokat itt nem is emlitve.

Hogy jelenleg már kissé elkényeztetett malay e viharok elől

babonás félelemmel buvik el kunyhójába, az természetes. De mit tesznek ilyenkor Penang *őslakói*, a kik szabadon, hajléktalanul élnek az erdőkben? Hogy az őslakók a jelenlegi malayoknák az ősei-e vagy megforditva, a malayoknak egy atavistikus válfaját képezik, a kik az erdőbe való visszaérkezésük után vadultak még el ismét félemberekké: azt biztosan nem lehet tudni. Annyi azonban áll, hogy a kulturának oly alacsony fokán álló emberek, a minők ez időben talán csak Brazilia őserdeiben, vagy Tasmania rengetegeiben élnek még. Ezek az Oran-Cutanok, Oran-Bukitok és a Kaskuk. Benn az erdők mélyében laknak, czölöpökből és galylyakból összetákolt nyomorult viskókban. A nagyobb rész előtt azonban még ez is ismeretlen luxus. A majmokkal és más erdei állatokkal együtt a *fákon* élnek! Ime az ember — az Oran-Outan, — a ki a majommal — az Orang-Outanggal — küzd élethalál-harczot az eledeléért és a hajlékért!

Testi erejükön kivül alig van fegyverük, ilyen a *sampitán*, egy hosszu bambuszcső, a melyből a mérgezett nyilat lövik ki fuvással ellenségükre, állatra és emberre egyaránt.

Hogy az erdőkbe visszavert malayok — ha csakugyan azok — hogyan sülyedhettek az emberiségnek e legalacsonyabb fokára vissza, az könnyen megmagyarázható a malayok faji jelleméből. A malayi ugyanis általában durva, erőszakos és kegyetlenségre hajló. A lustaság után legfőbb karakterisztikuma a zabolázhatlan szenvedélyesség és lobbanékony ingerlékenység, mely bizonyos körülmények között őrjöngésig emalkedik, Ilyen pl. Sumatrán, Jáván és Malakkán — tekát Penangban is — szokásban levő *Amoak-táncz*, a halottak táncza. Az elhunyt hulláját körülállják a krisekkel (széles görbe tőr) és assagayokkal (hegyes dárda), meg a csatabárddal feldiszitett malayok és őrjöngő táncz között, meg fenevadakra emlékeztető orditással vagdossák le az elhunyt dicsőitésére szánt emberáldozatok fejeit. Ilyen továbbá a *Kris-futás*, mely különösen a Jáván és Celebesen divik. Ez abban áll, hogy a büneit vezeklő s kölcsönös felhevités és felizgatás által őrjöngővé tett malay azzal a fogadalommal rohan ki kunyhójából az utczára, hogy minden szembejövőt, — tekintet nélkül korra, nemre, rokonra — le fog szurni. És bizony meg is teszi, mert különben örökös kárhozatra itélik a bölcs és kegyes Buddha tanok.

Megjegyzendő azonban, hogy mig minden állapotok és viszonyok még eredeti szüzességükben viritanak ott, a hol az európai befolyás még nem érvényesithette kultiváló, nemesitő hatását, — az alatt nagy mértékben csökkentek, sőt helyenkint végképpen megszüntek ott, a hol az európai kultura egy talpalattnyi tért nyert befolyásának kifejezhetésére.

Különösen áll ez a P.-Penangra, a hol az angol kultura, e bámulatos imponáló nagy nemzet áldásos közbenjárása a legelőnyösebb módon érezhető.

Ámbár vallásosság tekintetében a Pulo-Penangiak nem valami scrupulózusok — a malayok épp oly kevéssé, mint a khinaiak vagy pláne az európaiak — azért a pagodák — a templomok nagy gonddal és elképzelhetetlen fényüzéssel épülnek. Ez áll különösen a malayokra, a kik kevés kivételre nagyobbára Buddhisták, azaz a legbadarabb bálványimádásnak vagy a legocsmányabb dämon-imádásnak a hivei. — E tekintetben igazán csak a coreaiak tesznek tul rajtuk. A nem buddhista malayok az iszlamhoz tartoznak vagy a Brahama-vallást követik. A missziónáriusok emberfeletti önfeláldozásának köszönhető, hogy a keresztény vallásnak is sikerült néhány ezret megnyernie, a kiknek száma évről-évre gyarapodik.

A Buddha-pagodák az építészetnek — persze a kelet-ázsiai fogalom szerintinek — egy-egy remekművei. Valóságos épület-kolosszusok, megrakva és teleaggatva kivül-belül aranynyal, gyöngyházzal és sokszinü drága márványlapokkal. A pagodákra legjellemzőbbek az impozáns magas lépcsők, a mozaikkal berakott padozatok, meg a félreismerhetetlenül legkeletiesebb — piszok és a temérdek *bélpoklos*.

A bélpoklosok Kelet-Ázsiának a legundokabb jelenségei. Némelyikből már csak a csonka törzs van meg és ez is undok, ocsmány fekélyekkel van elboritva. A végtagok már rég elvesztek az irtózatos betegségben. Sokan pedig az özönviz előtti állatokhoz hasonlitanak. A karok és a lábak oly vastagok, mint egy vén fának a sudara (Elefantiasis arabum). A homlokról a tenyérnyi bőr vastag és fekélyes ránczokat képezve, lelóg az állig és még sem képes elfeledni az irtózatosan elektelenitett és tökéletesen formátlan orrot és ajkakat. (Az orvosok ezt Leontiasisnak — oroszlánarcznak — nevezik.) Az alamizsnáért kinyujtott kéz, a melyről az ujjak többnyire hiányzanak, egy idomtalan, undort gerjesztő fekélyes husdarab.

Mindannyian a betelt rágják és miután ajkuk és nyelvük annyira meg van dagadva, hogy sem nyelni nem tudnak, sem a szájukat nem tudják becsukni, a piros nyálka végig foly meztelen mellükön vagy ocsmány rongyaikon. Igazán, álomrabló látvány.

Benn a templomban, a hová a magas kupolán és a vastag üvegeken át csak nehezen nyer utat a napsugár, misztikus homály dereng. A belseje apró zugokra van beosztva és minden zugban egy-egy oltár áll. Minden oltár fölött egy isten van elhelyezve; egy idomtalan szörny, emberi vagy állati alakkal, mely az ájtatos hivek szivét és

lelkét mélyen megható módon vicsoritja fogait, vagy dülleszti ki szemeit a kövön guggoló könyörgőre. A főbb oltároknál két-háromszoros életnagyságu Buddhák adják az áldást, mig a kisebb oltároknál ugyanannyi kis Buddha — olyan fiókistenek — teszik meg ugyanc szolgálatot.

A hova nem jutott Buddha uramból, oda tettek egy elefántot, tigrist,

Khinai kuli és malay-i „gigerli“ Penangban.

vagy valami más, nem létező szörnyet. De ezek egyformán segitik meg a szenvedő emberiséget; legalább ezzel biztatja a Hpungji — a buddhista pap — a hivőket. Csak áldozatot kell nekik hozni bőven: rizst, gyümölcsöt, tyukot, meg a lotosvirágot. Ez utóbbi akár el is maradhat, de az első, a rizs, sohasem.

Az oltárok előtt hosszu, sárga lepelbe burkolt, szikár alakok térdepelnek, egészen simára beretvált koponyával. Ezek a *Hpungjik*, a papok, kik kora reggeltől késő estig megszünés nélkül mormogják

monoton imájukat pálmalevelekből csinált, félméter hosszu és csak tenyérnyi széles imakönyvükből. Az ájtatos közönség azonban nem sokat törődik a sárga leples mormogó alakokkal, hanem inkább a pagodában ide-oda kóborló jósok köré csoportosul, a kik az emberek arczából és tenyeréből igen érdekes dolgokat tudnak kiolvasni.

A pagoda másik oldalán, a hol a legnagyobb Buddhák, a fő-istenek diszelegnek, van a legnagyobb élénkség. Itt t. i. egynehány vén banya kiabálja és kinálja áruczikkeit: főtt rizst, forró theát, száritott halat, gyümölcsöt, tömjént, szivarokat és betelt. Ő maga közbe nagyokat pöfékel szivarából egyenesen a Buddha orra alá.

A templom legszentebb helye a *Stupa*, az ereklyeszekrény. Egy bámulatos müvészettel faragott szekrény ez, vert aranyból és elefántcsontból. Olyan szent a buddhisták előtt, mint a zsidótemplomokban a „Thóra" szekrénye. A stupában van ugyanis elhelyezve a buddhisták hét szentsége, vagy a mint ők nevezik: *a szent hétség*. T. i. hegykristály, Achat, Lazur, Korall, Gyöngy, Arany és Ezüst. Szent helyet megillető mély csend honol e Stupa körül. Szótlanul és apatikusan hevernek itt hanyatfekve a „zayat"-okon, — a nyugvóhelyeken — az öregebb atyafiak Buddhában és nagyokat pöfékelve pipájukból — a kiknek t. i. nincs betel a szájukban — hallgatják a Hpungji altató imáját.

Közel a kijárathoz, a háttérben, a hová az isteneknek már csak a legrongyosabbjából jutott, vigan és zajosan mulatozik a malayi ifjuság Egy csomó villogó szemü, okos arczu malay ifju és legény — nagyobbára tökéletesen meztelenül — futkos idejoda: labdáznak, a mi a malay ifjuság kedvencz játéka. Bámulatos ügyességet fejtenek ki játékközben. A labdához t. i. kézzel nem szabad nyulni, hanem csak a könyökkel, térddel, lábbal és fejjel. Némelyik olyan ügyes, hogy vagy a térdével a padozatig dobja fel a labdát, vagy pedig akkorát üt vele a Hpungji kopasz tarkójára, hogy biz az testvérek között is felér egy „baraczk"-kal.

A szinházakból messzire elhallatszik a süketitő zaj zenéje, melynél fülsértőbbet, zajosabbat és éktelenebbet legföljebb a khinai szinházakban produkálnak. Az élvezet eltart jó sokáig, naplementétől éjfélutáni 2—3 óráig. Az ember nem tudja, mit bámuljon inkább: a szinészek kitartását, vagy a nézők türelmét.

A szinház egy nagy pajtaszerü épületből áll és két részre van osztva; a nézőtérre, mely valamivel mélyebben fekszik, meg a szinpadra. A nézőtér egészen szabad terület, padok és székek nélkül. Arisztokratikus páholyok és habitüés első sorok nem léteznek. (Kopasz fej van azon-

ban itt is elég.) Minden rangkülönbség nélkül együtt kuporog mind a földön. Csak a vagyonosak hoznak szőnyeget magukkal és arra ülnek; a nép azonban megelégszik a csupasz anyaföldel.

Sokan magukkal hozzák gyermekeiket is, a bölcsőt helyettesitő

Hindu pagoda Penangban.

teknőkkel együtt. A fekete, sárga, meg csokoládészinü mamák a legfamiliárisabb módon adják meg az ugyanolyan szinü csecsemőknek azt, a mi a csecsemőké, sőt *ez után* el is altatják őket a megfelelő bölcsődal kisérétében.

A szinpadon meglehetős monoton a hangulat. A szinészek kivétel nélkül birmanok. Kuliszáknak és diszitésnek nyoma sincs. Mindezt rend-

kivüli sokoldalusággal sikeresen képviseli egy töredezett szék, melyre a regisseur minden jelenetre ráfogja, hogy ez most egy pálmaerdő, most egy zugó patak, majd pedig a 9-ik pokol, vagy akár a dicsőségesen uralkodó fejedelemnek tündöklő trónusa, a mint éppen a helyzet megkivánja.

A jelenetekben és felvonásokban szintén ilyen a nagy változatosság. Hol a király jön be előbb, földig érő csepüszakállal, fején egy méter magas arany koronával papirból; utána az ördög — a birmai szinpadon az ördög mindjárt a király után jön — az ördög után a király leánya; a leány után — magától ertetődik — a vazallus-főnök, a kit egy csomó lefejezésre szánt áldozat követ. A másik felvonásban azonban az ördög jön a király után, a leány a vazallus-főnök fia előtt, a kit jelenleg más máglyára szánt áldozatok követnek.

Mintegy tiz zenész van a szinpadon; de az éktelen lárma után itélve, lehetnének vagy százan.

Legfontosabb hangszerük a Kywayng és Tshaind. Mind a kettő egész csoportozat különböző nagyságu dobokból áll, a melyek között az illető müvész teljes erejéből döngeti a rettenetes hangszereket. Aztán vagy egynehányan tülök, egynehány huros hangszer, 6 águ sip és egy-két gong.

Most épen kezdetét veszi a nagy jelenet, azt est piéce de resistenceja. A király, a kinek a szinlap szerint becses neve ugy hangzik, hogy: *Pavasamtschukaloinahakowsilwaurádhassapraka* — megtudja az alantos udvarszolga árulása által, hogy a leánya, a szende *Sawangsill wadjamahaku* titkos összejöveteleket tart vazallusságának fiával, még pedig — oh szörnyüség — az első — valóságos — belső titkos fő-fő-miniszterének közvetitésével. A bősz király dühében halált osztogatott mindenfelé. Leánya, a szende *Sawang-* stb. máglyán végzi ifju életét; a vazallus fia, apjával és minden férfi rokonával egyetemben karóba huzatik; az első valóságos-belső titkos fő-fő minisztert pedig tigrisek mancangolják szét. A szinpadon lázas izgalom keletkezik. Égetnek, karóba huznak, marcangolnak. Persze mindent csak ugy szóval és gesztussal. A szegény töredezett szék azt sem tudja, hogy mivé legyen előbb: máglya, karó, vagy vérengző tigris. A zene most már valósággal dühöng: a zenészek őrjöngve hadonáznak és orditanak. Az elragadott közönség fekete része pedig, t. i. a malayok, birmanok, siamok és singalézek tombolnak; a sárgák ellenben — a khinaiak — frenetikus hüvelykmutogatással fejezik ki elragadtatásukat. A khinaiaknál ugyanis a *balhüvelyk* mutogatása annyi, mint a taps. (*Jobb* hüvelykkel bizonyosan kifütyülik a szinészeket.)

És mi fehérek? Mi bedugjuk a fülünket és eszeveszettül menekülünk a borzalmas látvány, de talán még inkább a borzalmas hallvány" elől.

Egy napra elég ennyi egy — európainak!

Nyolcz napi tartózkodás után hagytuk el Pulo-Penangot. Itt tartózkodásunk alatt két momentum történt hajónkon, mely mindnyájunkra lesujtó csapásként hatott.

Étkezésnél.

Horgonyzásunk harmadik napján Morelli lovag sorhajóhadnagy, a tisztikarnak általános tisztelt és valóban bajtársias őszinteséggel szeretett tagja és hadi-tengerészetünk egy legkiválóbb tüzértisztje, sürgönyt kapott hazulról, melyben édesatyja halálát tudatták vele. Képzelhető az a mély gyász és megdöbbenés, mely szegény bajtársunkat a gyászhir hallatára elfogta.

Némi vigaszt nyujtott a gyászolónak az az őszinte és mély részvét,

melyet a „Zrinyin“ levő összes bajtársai könyes szemekkel és baráti kézszoritással irányában kifejezett.

A második szomoru alkalom abban állott, hogy egy régebben elhalt bajtársunk sirjára tettük le koszorunkat.

Néhány évvel a „Zrinyi“ előtt érintette az „Auróra“ nevü korvettánk Pulo-Penangot, csupán azon okból, hogy a hajó sulyos betegét, Hermann Ödön sorhajóhadnagyot partra szállitsák. E derék tiszt és kiválóan szeretett bajtárs már a Nicobári szigeteken szerezte sulyos betegségének csiráját. — Ámbár az „Auróre“ orvos-főnöke már a Nicobári szigeten szükségesnek tartotta, hogy a beteget partra szállitsák és a legelső Európa felé induló postahajóval, mely a Nicobári szigeteket érinteni fogja, hazaküldjék, vagy legalább Elő-Indiának valamely kikötőjébe, a beteg tiszt nem engedelmeskedett. Ő ott akar maradni, a hova kötelessége köti, és ha meg kell halnia, akkor is honfi- és bajtársai között akar meghalni.

A malaccai szorosban azonban állapota rohamosan rosszabbodott. Minden ellenállása daczára Pulo-Penangban kihajóztak és egy vendégszerető német házába helyezték el, hol rövid kinlódás után meghalt.

Indulásunk előtt vittük ki koszorunkat az elhalt bajtárs sirjára. A legkeményebb és legedzettebb szivü tengerésznek is könyben usztak szemei, a mint a bajtárs sirjánál állottunk.

A sirra lehajló pálmagalylyak árnyában, sok ezer mértföldre a drága hazától aludta örök álmát az, ki a viszontlátás boldog reményében bucsuzott el azoktól, kiket e világon legjobban szeretett, és a kétévi küzdelemteljes távollét után remélt magához ölelhetni.

És most itt nyugszik az Egyenlitő örök kék ege alatt, a pálmák árnyában. Övéit, szeretettjeit azonban látni fogja az — az égben!

DSIDDAH.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NYMÚZEUM
KÖNYV
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Dsiddah.

A „Zrinyi“ a szirtek közt. — Kihalt város. — A bazárban. — Arab emlékek. — Kávéházak. — Éva sirja. — Baksics. — Zarándokolás Mekkába. — A fekete asszony.

Dsiddah kikötőjének érintése egyike a nehéz feladatoknak. A kikötő bejáratát nem jelzi sem kiálló sziklafok, sem pedig a környéknek valami markansabb jellege. A bejárat megtalálása kizárólag a minuciosusan pontos astronomiai és nautikai számitások helyességétől függ. A kikötő bejárata pedig, épp ugy mint a kikötő belseje, el van lepve a korall-zátonyoktól. Még pedig a zátonyok veszedelmesebb fajaval. T. i. egyrészt elég mélyen feküsznek a tenger szine alatt, hogy a hajós szemét kikerüljék, másrészt pedig elég közel a tenger színéhez, hogy a már csekély mélyjáratu hajóra nézve is veszedelmessé váljanak.

Ez okból a *vitorlás* hajók megelégesznek azzal, hogy a kikötőben a várostól meglehetős távolságban ereszszék le horgonyukat, miután a kikötő bejáratánál levő nehézségek leküzdése már elég munkát ad. A könnyebben vezethető gőzhajók azonban merészen neki mennek a bejárattól bentebb eső nehézségnek is, még oly közel a városhoz, a mely közelség egyenes arányban áll az illető hajó parancsnokának — „sneidigságával.“

A kikötő belsejében a zátonyok oly kis mélységüek, hogy felettük a tenger vizének szine már távolról megkülönböztethető és felettük meg nem szünő hullámtörés — zajlás — van folyamatban. *Ez a zajlás az egyedüli utmutató* a veszélyes szirtek és zátonyok között, miután a dsiddahbeliek szükségtelennek tartják a kikötőjükbe tartó hajónak egyéb felesleges módon — példának okáért a vesze-

delmes pontoknak megvilágitásával — mutatni az utat. Ők ugyanis azt tartják, hogy: *Kismet.* Ami magyarul körülbelül annyit jelent, hogy: annak az illető hajónak a nagy Próféta kegyelméből az a rendeltetése, hogy vagy bejöjjön a kikötőbe, vagy nem. Ha be *kell* jönnie, akkor bejön ugy is; ha pedig az a rendeltetése, hogy tönkre menjen, no akkor meg fölösleges mindennemü világitás, mert ugy is tönkre megy!

A „Zrinyi" *teljes gőzerővel* száguldott végig a szerte szét fekvő zátonyok között. Néha oly szük utak közé került, hogy a jobbra és balra fekvő szirteken megtört hullám tajtékja fölcsapott a hajóra, holott előtte közvetlenül a tenger sima zöld szine fehérfodros hullámokat vetett; azaz *előtte is* szirt feküdt utjában. Alig nehány méternyire ettől a Zrinyi egy *hirtelen kanyarulattal* jobbra vagy balra csapott; ilyen zig-zugos fordulatokkal és kitérésekkel tartotta magát a derék korvetta tiszteletteljes távolban a halált rejtő szirtektől. Néha elállott a lélegzetünk, a mint a korvetta teljes erejével neki rohant a zátonynak, és csak annak *közvetlen közelében* fordult ormányával a szabadabb viznek.

Éppen azért, hogy e hirtelen kanyarulatokat és rögtöni kitéréseket megtehesse, vezényelte a parancsnok a hajót „teljes erővel". Mert t. i. minél gyorsabban fut egy hajó, annál präcizebben, de annál könnyebben is *enged a kormány nyomásának.* A teljes gőz alatt futó hajó megfordulási körének sugara sokkal kisebb, mint a lassan futóé. A „Zrinyi" tehát oly gyorsan futott, a mint a gépei hajtani képesek voltak és csak ez által volt képes közvetlen a szirt előtt irányából hirtelen eltérittetni.

Az arab sivatag izzóan forró homokjára épitett város az elhagyatottság és egyhanguság szomoru képét mutatja. A laposfedelü fehér házak rendetlenül feküsznek szanaszéjjel; a hol utcák és térségek vannak, azok szemmelláthatólag csak ugy véletlenül. Allah kegyelméből jöttek létre. A házak legtöbbje magas, néha háromemeletesnek tartaná az ember, ha nem látná, hogy itt nincsenek emeletek, csak az ablakok egy része fekszik magasabban a többinél. Az ablakok azonban nem egy sorban feküsznek, hanem csak ugy véletlenül; a mint a pallérnak éppen eszébe jutott. Jóllehet a nap perzselő forrón süt, sehol egy függöny vagy ablakredőny nem látható. Csak a háremek ablakai vannak oly sürü léczrácsozattal ellátva, hogy a legkiváncsibb háremhölgy sem kandikálhat ki az épp oly kiváncsian leskelődő idegenre.

A bazárok és kávéházak kivételével az utczák üresek, kihaltak. Hébe-korba végig vánszorog egy hosszu tevekaraván lassu czammogással; a tevék mellett menő hajcsárok talán még szótalanabbak, mint

jószágaik. Monoton, véghetetlen apathiával lépegetnek, fedetlen fővel és meztelen lábbal a tikkasztó forróságban.

Ámbár sok küzdelemnek és nélkülözésnek voltak kitéve hosszu utjaikon, a sivatagon keresztül, Dsiddahban vajmi kevés enyhülést találnak. Az egész városban nem találnak egy talpalatnyi árnyékot vagy üdülőhelyet. Még a szomjuság oltására szolgáló vizet is drága pénzen kell megvásárolniok. A városban nincs kut sehol; csak az utczasarkokon

Arab város.

vagy valamely könyörületes szivü háztulajdonos házán vannak csapok megnyitva, a melyeken vékony sugárban folyik ki a drága ivóviz.

Néhány évtizeddel ezelőtt Hedsas tartománynak — a melynek Dsiddah a fővárosa — török kormányzója a Dsiddah közelében fekvő hegyekről nagy költséggel és munkaerővel egy vizvezetéket hozott létre. A kormányzó eltávozása után azonban a kapzsi Dsiddahbeliek szétrombolták a vizvezetéket, azon okból, hogy a karavánok, de különösen a *mekkai és medinai zarándokok* ne kapják ingyen az ivóvizet, hanem

hogy a városbeliektől vegyék meg ezt drága pénzen, és inkább megelégedtek a város határán szivárgó patak piszkos vizével, semhogy e nagy jövedelemforrásukból lemondjanak. A mekkai zarándoklások szezonjában még most is egy angolfont sterlinget kell fizetni egy girbe vizért. (Egy girbe — 40 liter.)

Fü, fa sehol sem látható. Csupán a kormányzó palotája előtt áll két elcsenevészedett porral fedett pálmafa; e két szánalomra méltó fa képezi Dsiddahnak összes növényzetét.

Jólehet Dsiddah 22 ezer lakossal bir és Közép-Arábiának a legjelentékenyebb városa, a mely csaknem a góczpontját képezi a középarábiai kereskedelemnek és forgalomnak, mégis egyike a legkihaltabb a legcsendesebb helyeknek, a hol emberek tartózkodnak. Mintha minden élő és mozgó lény kizárólag a bazárokra és kávéházakra szoritkoznék, oly kihaltak a többi utczák és terek, és viszont oly zsufoltak a bazárok. Mindaz, a mit Arábiából hoznak, vagy Arábiába visznek, ez aránylag kis ponton, a dsiddahi bazáron van felhalmozva Különösen szőnyegek, gyanta, mirrha, fehér korall, aloé, datolya, kokusdió, kávé, gumi és indigó megy Dsiddahon keresztül. Egész Arábia szőnyegei itt lesznek felhalmozva, miután az Adenen és Hodeidán kivitt szőnyegek többnyire Perzsiából és ennek szomszéd tartományaiból, Bokkhara, Kokand és Khivából származnak. Hanem azért Ázsiának bármely vidékéről származó szőnyegekben bőven lehet válogatni, kivévén a smyrnait, mely anyagra és szépségre nézve olyan messze áll ezek mögött, hogy itt nem állják meg helyöket.

Sok ezerre tehető a Dsiddahban fölhalmozott szőnyegek száma. Egy nagyon igénytelen kinézésü bódéba belépve, a melynek külsejéről itélve, az ember legfennebb berbécshust, rizst vagy főzőedényeket remélhet találni, sok száz meg száz szőnyeg van egymás fölé rakva. Az ajtóküszöbön a szilke kávé és a rotyogó nargyleh előtt guggoló kereskedő legkevésbbé sem zavartatja magát a belépő vevő által. Nyugodtan issza tovább kávéját, bizván abban, hogy a vásárolni szándékozó majd kiválasztja magának a megvenni valót. A kimondott árból nem enged egyetlen baslikot sem; a mely szőnyegre kimondta, hogy az 10 Napoleond'or, azért 10 Napoleond'ort kell fizetni. Nyugodtan végignézi a mint a vásárló felbolygatja az egész raktárt; egyetlen szóval nem tiltakozik, de viszont egy mozdulattal sem segit. A végén persze megkapja azért a követelt árát, miután ritkán távozik valaki anélkül, hogy legalább egyet ne vegyen meg a tömérdek gyönyörü portékából.

Sok tekintetben a bazár azt a benyomást teszi, mintha csak ki-

nálatból állana a vásár, oly kevés a vevési forgalom. A kinált czikkek vagy mondjuk a „kiállitók készletei“ néha nevetségesek. Pl. 4—5 darab lepény, 3—4 csomó retek vagy hagyma; egy liter rizs és mintegy 10 darab burgonya. E „készletét“ azonban a „kiállitó“ kifogyhatatlan szóbőséggel tudja kinálni és feldicsérni. Végre akad egy vásárolni szándékozó és megáll pl. a hagymaárus előtt. A pénzes zacskót kezében tartja, tehát okvetlenül „bevásárol.“

— Salem alejkum! — mondja, kissé meghajtva magát, miközben tenyerével érinti a homlokát.

— Alejkum salem, — viszonozza a kereskedő, és kéri a „kundschaftot“, hogy foglaljon helyet. Az öreg arab, mintegy 50—60 éves férfiu — méltóságteljes nyugalommal leül keresztbe fektetett lábaira, elfogadja a szilke kávét, melylyel megkinálta a „kereskedő“, hosszu fehér szakállába mormog valamit — egy rövid imát — szürcsöl a kávéból, aztán kezébe veszi a vásárlandó czikkek egyikét, egy már csirázni kezdő — vereshagymát a pudliról, azaz a földre teritett rongyról.

A kereskedő mond egy árat, a mire az ősz vevő igenlőleg bólint a fejével, a mi azonban arabusul annyit jelent, hogy: igenis nem. — Most erre a vevő mond egy árt, a mire a viszont a kereskedő mondja: jók, az az hogy nem. Végre elkezd mindakettő beszélni, később kiabálni, végre kiabálva gesztikulálni. Azt hinné az ember, hogy most menten egymás fejéhez vagdossák az áruczikkeket, oly dühösen vitatkoznak annak kitünősége és felülmulhatatlansága fölött az egyik oldalról, másrészről pedig annak minden kritikán alól álló mizerábilis mivolta felől. Mintegy husz percznyi alkudozás után, miután mind a 10 hagyma alaposan megvizsgáltatott sulyra, szagra és nagyságra nézve egyaránt, végre megállapodásra jutottak: a „kundschaft“ magához veszen 3 drb hagymát, fizet értök egy piczike kis rézdarabot, méltóságteljesen fölemelkedik, meghajlik és odább megyen a — rizskereskedőhöz.

Persze a proczedura ismét elől kezdődik.

A nagy kinálatban én is elragadtattam a bevásárlási kedvtől. Nem akartam eltávozni Arábiának hires piaczáról a nélkül, hogy valami benszült terméket ne vigyek magammal. Valami originális hedsasi arab emléket akartam venni. Választásom a következő „dsiddahi kiviteli produktumokra“ esett: vettem egy szép nargyleht, egy darab fezzet, mely magaságra nézve megszégyenithetne akármilyen czilinderkalapot; továbbá egy „mangalt“, melynek egy parazsat tartó alsó része, valamint a boritó fedele szépen cizellirozott „arabeskekkel“ volt

kifaragva, tetején a félholddal. Vettem továbbá kacskaringós orru sárga papucsot, meg egy tökéletes törökkávé szervicet, mely állott a kávédarálóból, 6 darab fületlen apró kávéscsészékből és a kávétfőző ibrikekből. Képzeletben már láttam magamat, mint guggolok odahaza a kis bokharai szőnyegemen, előttem a nargyleh rotyogó üvege, az izzó szénnel töltött mangal, lábamon a sárga papucs, fejemen a fez, kezemben a kávés szilke a mokkával. Képzeletem oly élénk volt, hogy még a — háremet is eltudtam magam körül képzelni és lábaim már fájni kezdettek a rajtok való üléstől — képzeletben. Öntudatomat természetesen az emelte leginkább, hogy mindez originális és hamisitatlan valóságos hedsasi arab gyártmány és produktum.

A hajóra érve azonban vége szakadt az én arab illusiomnak. A hajónkon talált dsiddahi konzulunk volt az, aki én rajtam ezt elkövette. Ezek a konzul urak aminő jótevő szellemek ott a messze távolban, épp oly kegyetlen illusio-rontók sok más tekintetben. Ezuttal is ugy történt. A konzul kérlelhetlen őszinteséggel a következőket bizonyitotta reá az én „hamisitatlan és originális" dsiddahi emlékeimre: A kávé nem *arab*, hanem igenis ceyloni termés, mely csaknem a felével olcsóbb és két harmaddal rosszabb mint az igazi mokkakávé; a kávéfőző-apparátust direkte — Alexandriából hozzák, kivévén a szilkéket, melyek tényleg nem Alexandriából, hanem — *Pribramból*, Csehországból származnak. Ugyaninnen való származásu az „arab nargyleh"-nek az üvege, mig ellenben a hosszu szára Marselleiből származik, mely tudvalevőleg nem Hedsásban, mint inkább Dél-Franciaországban fekszik. A fezzem ellenben, valamint a kacskaringós orru sárga papucsaim egyenesen Bécsből lettek Dsiddahba szállitva; az „izzó parazsat" tartó mangal pedig Malta-szigetén látta meg a napvilágot először.

Nagyobb bizonyság kedvéért a konzul ur szives volt mind e tárgyakon az illető gyárak jelzéseit megmutatni, melyek az „arab emlékek" rejtettebb helyein voltak ugyan alkalmazva, de azért nagyon félreismerhetlen módon. — Bőven kárpótolhattuk magunkat a dsiddahi fekete kávéval, mely határozottan felülmulja a bármely más vidéken készitett kávét. A dsiddahi kávéházakban kapható fekete kávé összehasonlitlanul jobb a görög és török szigetek kávéházaiban iható kávénál is. Az arabok, ugy látszik, méltányolják is kávéjok e kitünő voltát, mert a nap nagyobb részét a kávéházakban töltik. Már korán reggel beülnek a helyiségbe, letelepszenek a gyékényre és kezdik a kávészürcsölést és a nargyleh szivást. Sakktáblán kivül a helyiségben nincs semmi szórakoztatási eszköz. Sem ujságok, sem billiárd, sem kártya: még „Conservation Lexiconjuk" sincs. Társalgás meg éppen-

séggel nem folytattatik. Szótlanul ülnek és érdeklődő figyelemmel hallgatnak a vizes-pipájukban — a nargyleh-ban — rotyogó viz egyhangu zajára. Legfönnebb annyi szórakoztatást engednek meg maguknak, hogy a pipa üvegében lévő vizbe apró darabokra tört tojáshéjjat tesznek és a szivás által mozgásba jött vizen táncoló tojáshéjdarabokban gyönyörködnek órák hosszáig.

Van egy európai modorban berendezett kávéház is az idegenek számára, a melyet a Dsiddahban fekvő török garnison tisztjei is sürün látogatnak. E kávéházban érvényesithető szabadalmak azonban már keletiek. Igy pl., ha a tiszt uraknak egy kissé szoros a csizmája és a billiárdozásban alkalmatlanná válik, akkor a csizmát egyszerüen lehuzzák és maradnak — mezitláb; a harisnya valószinüleg nem képezi a tiszt urak adjusztirungjában az okvetlenül megkövetelt ruhadarabot.

A kávén kivül kaphatók az arab és török édességeknek sokféle válfaja: pl. *halva, rachatukum, sorbet, dulcsasza,* még pedig kitünő minőségü, a minő talán csak Syriában, — az édességek tulajdonképpeni hazájában — kapható. Az árak pedig rendkivül olcsók: igy pl. öt csésze kávéért, egy csomó édességért, a melyekből az ember tetszés szerinti mennyiségüt fogyaszthat el, fizettem körülbelül 15 krt!

Egy igen érdekes látnivalója Dsiddahnak: az *Éva sirja.* A város falaitól mintegy 15 percnyi távolságra, *de már az arab sivatagon* van egy körülbelül 65—70 lábnyi hosszuságu és 10 lábnyi szélességü keritéssel ellátott helyiség, melynek az egyik végében — a fejnél — van egy magasabb torony, a másik végében — a lábnál — egy alacsonyabb, a közepén pedig egy gömbölyü kupola. A kellő baksics lefizetése után az ember beléphet e szent helyre és lát ott egy magas dudvával benőtt hosszu halmot, az Éva sirját. Egy második baksics lefizetése mellett be szabad lépni a sir közepén fekvő kupolába, a hol egy alacsony szoba közepén egy zöld posztóval — a szent szinnel — bevont oltár áll, széthuzható függönyökkel ellátva. A függöny mögé való betekintés már körülményesebb czeremoniákhoz van kötve. Mindenekelőtt le kell szurni a — baksicst, aztán le kell huzni a „sarukat", meg kell mosni a kezeket és aztán kelet felé háromszor meghajolni. A kupolában őrt álló imám ezalatt fennhangon imádkozik, azután nagy ünnepélyességgel szétvonja az oltár függönyeit. Az ember benéz a szent helyre és lát egy sürü — *sötétséget.* Egyebet még nagyitó üveggel sem lehetne kivenni, miután a sötétségen kivül a függöny mögött abszolute semmi sincs. Ellenben a baksicst negyedszer is meg kell fizetni az ájtatos élvezetért.

Ugy arab földön, mint a török területen minden percben alkalma

nyilik az embernek a baksics-csal közelebbről megismerkedni; e tekintetben azonban ugy hiszem, hogy Smyrna — Nyugat-Ázsiának e legfontosabb empóriuma — tultesz valamennyin. Egy alkalommal partra menve csónakunkkal, a parton mintegy 10—15 lurkó, fiatal és öreg várta már a csónak kikötését. Kiszállván a hidra, a körben állók unisono kezdettek rá a stereotyp „baksicsra."

Tudtam, hogy azon esetben, ha egyiknek adok, akkor nem menekülök addig, mig valamennyinek nem adok. Nem adtam tehát egyiknek sem. El is maradtak tőlem, egy fiatal legény kivételével, a ki árnyékként jött utánam, folyton hangoztatva azt a rettenetes szót, mely a keleten járókat képes néha idegessé tenni: a baksicst!

Hogy megmeneküljek tőle, a markába nyomtam egy rézdarabot. Még át sem vette jóformán a pénzdarabot, kinyujtja a másik kezét és ismét követelte: hogy baksics! Adtam neki másodszor is; elfogadja, kinyujtja a jobb kezét és azt mondja: baksics! Kiváncsi voltam tudni, minő fokig emelkedhetik e teremtéseknél ez a vérébe átment kunyoráló zsarolás; adtam tehát harmadszor is!

— Baksics!

Nem voltam képes megállani, hogy rá ne üssek egyet a botommal. annyira boszantott e hallatlan impertinencia. Nem használt semmit. Ugyanazon hangon, mint eddig és mintha most pillantott volna meg először, ismételte:

— Baksics! — — — —

Dsiddah kapuin kivül, a kőfalak alatt, sokkal mozgalmasabb az élet, mint benn a városban. Itt gyülekeznek az induló karaván ok és itt táboroznak a megérkezettek. Különösen mozgalmas élet van a zarándoklások szakában, a midőn a mohamedán hitüek Ázsia és Afrika legtávolibb vidékeiről is ezrivel zarándokolnak a szent mohamedán városokba: Mekkába és Meddinába. Mind két városnak Dsiddah képezi a góczpontját, a hol a zarándokok összegyülnek és megpihennek, mielőtt folytatnák utjokat a közel fekvő szent városokba. (Mekka és Medina közt a távolság mintegy 36 mértföld lehet; a kettő közt — Mekkához közelebb — fekszik Dsiddah.)

Évenként sok ezer meg ezer ájtatos hivő zarándokol azokra a szent helyekre, a hol a nagy próféta született és meghalt. E zarándoklások oly hiven megtartatnak minden évben, hogy az arab költészet szerint: Mekka az islam szive, a mekkai zarándoklások pedig a szivnek vérkeringése. Az islam vallásnak bármely sectájához tartozók üdvözitőnek és a musulmán legszentebb kötelességének tartja legalább egyszer az életben Mekkába zarándokolni. Eljönnek a schiiták, achda-

mok, sunniták és a többi secták, a melyek bár sok véres harczot vivtak és vivnak még most is egymás ellen, de a Kaabánál — a szent sirnál — mind egyformák egyaránt, igazhivő musulmánok. Itt, e végtelen homokpusztában, a hozzáférhetlen elhagyatottságban kiegyenlitődnek a villongások és gyülöletek és csak egy eszme uralkodik, egy gondolat fogja el a hivő szivét és lelkét; a vallásegyenlőség ideálja.

Arab harczosok.

A mely ponton imádják Allaht, onnan jönnek zarándokok Mekkába, legyen az a pont Afrika belsejében, vagy a Hátsó-Indiai szigetek legtávolibb zugában is.

Damaskusban van a fő gyülekező-helyek egyik fontosabb pontja Nyugat-Ázsiából, a syriai pontokról a Törökországból jövők mind Damaskusban gyülekeznek. Ez a karaván hozza egyszersmind a mekkai sherifnek az évi ajándékot, melyet a szultán küld és a szent zöld abroszt, — a „*Mahmal*"-t a szent próféta sirjára.

Kairóban gyülekeznek az Aligeria, Tunis, Marocco és Egyptomból jövő zarándokok, a kik az egyptomi Khedive ajándékát hozták a sherifnek és az aranynyal himzett „*Kiswe*-"t Kaabára. A syriai partokról és az Egyptomból jövők erős katonai fedezettel vannak ellátva, oltalmul az arab sivatagon portyázó beduinok, oroszlánok és sakálok ellen.

Iran felől jönnek a közép-ázsiaiak és a kaukázusbeliek; Bombayban és Calcutában az elő- és hátsó-indiaiak gyülekeznek. Madagascar szigetén és Zanzibarban az Afrika partjairól és Afrika belsejéből jövő zarándokok, a kiknek néha két évi kin- és gyötrelemteljes küzködésbe kerül a Kaaba meglátogatása. Valamennyien azonban Dsiddahban gyülekeznek, tekintet nélkül arra, hogy a szárazföldi uton jöttek a forró sivatagon keresztül, vagy pedig tengeri uton, a Veres-tengeren. Hogy mi pihenés vagy üdülést nyerhetnek e sivár, kiaszott viz-szegény városban, a mely maga is nem egyéb, mint a homok sivatagja épitett ház-conglomerát, az elképzelhető. Még vizben is hiányt szenvednek a szegény meggyötörtek, mert a kufár dsiddahiak csak drága pénzért adják el az italt.

Mielőtt Dsiddahból elindulnak, megteszik az előkészületeket a hosszu utra és a szent város kapuinak átlépésére. Igen érdekesek *Krémer tanár* leirásai, ki alaposan ismeri ugy az islamot, mint a zarándoklás vallásos czeremoniáit.

Dsiddahban öltik magukra a zarándokok a vallás által előirt szent öltönyt: az *Ihramot*, mely egyetlen darab durva szőrcsuhából áll, mely meztelenül hagyja mind a négy végtagot. Ebben a ruházatban teszik meg a tiz-tizenkét napig tartó utat a tikkasztóan forró sivatagon Mekkáig.

Mekkába érve — leirhatlan nélkülözések között — nem kezdhetik meg mindjárt a czeremóniák hosszu proczessussát hanem néha hetekig is ott kell tartózkodniok, a mig tulajdonképeni czéljukat — a szent sir meglátogatását — elérhetik. Hogy a ravasz és kapzsi mekkabeliek menynyire kiaknázzák és kizsákmányolják e szent ájtatoskodók ott tartózkodását, az elgondolható.

Az asszonyoknak csak egyetlen egy napon van megengedve a szent sir meglátogatása. De már napokkal előbb gyülekeznek e hely körül gyermekeikkel együtt. Látogatásuk után nagyon szükséges a szent sir alapos tisztogatása, a mely czélra a vizet a „Zem-Zem" nevü szent kutból meritik. A mosogató viznek egyetlen cseppje sem vész kárba. Üvegekbe és korsókba fogják fel és elviszik magukkal haza, mint univerzális gyógyszert mindennemü betegségek ellen.

Mikor aztán elvégezték az ájtatos czeremóniák valamennyiét és

készülnek indulni hazafelé, akkor kezdődnek a tulajdonképpeni küzdelmek. A hetekig tartó koplalás és sanyargatás által, továbbá a zsufolt összehalmozás következtében elgyengült emberek közé beüt a betegségek pusztító angyala, mely iszonyuan megtizedeli a szegény vándorokat. Legborzasztóbban pusztit közöttük a *kolera*, a zarándokoknak ugyszólva specifikus betegsége. Krémer szerint legborzasztóbban dühöng akkor, midőn Mekka elhagyása után ismét összegyülnek nagy tömegekben.

„Egy szük helyre mintegy *100 ezer ember* van összezsufolva Dul-Higgah 8-ik napjától kezdve 10-ikéig; egészségesek, betegek, előkelők és koldusok, nők, férfiak és gyermekek összevissza keverve. Az izzó napkorong perzselő forrón süt le a meztelen tagokra és fejekre, éjjel pedig dideregnek, miután aránylag csak nagyon kevés sátoraik vannak. Az ivóvizük piszkos, keserü és sós; csupán a legnagyobb foku őrjöngés, a melyet az arab irók is mint leirhatatlant ecsetelnek, képes a kimerült idegeket és organizmust még némileg föntartani. Ekkor megkezdődnek ax áldozás-hozás ünnepei; ezer és ezer áldozatot, többnyire berbécseket és tevéket mészárolnak le és aztán érintetlenül hagyják. Csak a szegények vágnak le husdarabokat, hogy megszáritván azt a napon, vagy a forró homokon, utravalóval lássák el magukat. A völgy egész területe el van boritva a hullákkal és fel van áztatva a kiömlött vértől és oly irtózatos büzös párolgás lebeg fölötte, hogy sandalfából készitett fáklyákat, myrrhát és gyantát kell szakadatlanul égetniök, hogy a mephitikus büzös kipárolgással telitett levegőt némileg eltürhetővé tegyék.

Az ünnepély végén aztán vad orgiákat csapnak és a legzabolázatlanabb módon élvezik a kinálkozó különböző élvezeteket, kárpótlásul az eddigi küzdésekért és nélkülözésekért.

Ha már most ezek az ünnepek nyár derekara esnek, akkor nincs kizárva, hogy egy tartós eső hull le a hullákkal a szó szoros értelmében elboritott talajra.

Ezzel aztán meg van adva a kolera keletkezhetésének az utolsó föltétele, a mire megkezdődik a zarándokok között a — meghalás! „Sok ezer meg ezer marad a szent völgyben örökre, a többi pedig menekül vadul a dögletessé vált szent helyről.“

De mennyi pusztul el még azon a leirhatatlan nehéz uton, míg távoli hazájukba érnek! Mennyi hull el a rabló beduinok támadásainál, a tenger viharjaiban, az oroszlánok és tigrisek karmai között!

És egy évvel később elölről kezdődik a nagy hit-tragédia; ismét ezeren válnak a hit martirjává, mert: Labbek allahomma! *A Te dicsőitésedre, óh nagy Isten!* . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

III. RÉSZ.

EPIZÓDOK TENGEREN ÉS SZÁRAZON.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

LOIN DU BAL.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NYMÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Loin du Bal.

Mr. Richard L., Anglia és az északamerikai Egyesült-Államok konzulja Wu-Huban és khinai császári vámdirektor a Yangtce-Kiang partján ebédre hivott meg bennünket.

Nagyon szivesen fogadtuk el a meghivást és örömmel mentünk a dinerhez, a melynél az előkelő házigazdát megillető társaságot véltünk találni; persze köztük hölgyeket is: európai vagy amerikai nőket. És ismerve az angol konyhát, nem annyira mint élvezeteset, hanem inkább mint változatosságában nagyon gazdagot, előkészitett étvágygyal mentünk Mr. Richard L.-hez.

Velünk jött a mi főkonzulunk is Shanghaiból, H. lovag fiatal, kedves és szeretetreméltó nejével, ki mint egy második Holubné követte férjét a yangtce-kiangi küzdelemteljes nehéz misszión.

Reményeinkben nem csalatkoztunk. Sem a dinert, sem a társaságot illetve. Az utóbbi a Wu-Huban élő összes nem khinaiakból állott. Azaz jelen volt valamennyi európai és amerikai, a kik az időben Wu-Huban laktak, a misszionáriusok kivételével. Jelen volt t. i. a házigazda nejével és egy fiatal angol orvos, szintén khinai szolgálatban. Ebből a három tagból állott — rajtunk kivül — az egész társaság, miután a 300 ezer lakossal biró városban ők voltak az egyedüli nem khinaiak.

Házigazdánk, az amerikai konzul, már évek óta lakott Wu-Huban, mig ellenben neje, egy feltünő szépségü ifju nő, holló-fekete hajjal, buzavirág kék szemekkel, királynői termettel, lányos mozdulatokkal és az első pillanatra megnyerő szives modorral, csak néhány hónappal előbb jött át Észak-Amerikából férjéhez, New-Orleansból.

A két ifju nő, kik az életben először találkoztak néhány órára utoljára — barátilag, testvérileg ölelte meg egymást. Lelkeik, szíveik, abban az egy ölelésben kicserélték gondolataikat és könyes szemeiken látható volt, hogy a két nemes szív megértette egymást. E két nő ölelése olyan volt, mint két derék bajtárs kézszoritása, a kik véletlenül találkoznak a harczmezőn, a hová esküjökhöz hiven követték a lobogót.

A harczmezőn voltak ők is. Sok-sok ezer mértföldre otthonuktól, jánykori emlékeitől. Napról-napra, óráról-órára kitéve az alattomosan gyülölő előkelők bujtogatásainak; a minden idegent gyülölő, elvakitott csőcselék romboló vak dühének; a testet megölő mérges miasmáknak és a lelket, szellemet megölő rettenetes magánynak és unalomnak. Az esküt nem a harczmezőn tették, hanem az oltárnál; a lobogó pedig a férjük.

(Szegény ifju lady! Végzete utolérte; sokkal előbb, mint gondolta. Elesett, elvérzett. A harczmezőn, a lobogó mellett.)

— — A dus lakoma, mely épp ugy jellegzi az amerikaiak asztalát, mint a házigazda és háziasszony őszinte és megnyerő szivessége, a legkedélyesebb hangulat mellett folyt le. A rég nélkülözött tisztességes emberi ebéd, a kitünő erős italok és — last not least — a rendkivüli ritkán élvezett női társaság, a háziak részéről pedig örvendetes alkalom, hosszu hónapok után ismét emberek között lehetni, emberi arczokat láthatni, általános derült hangulatot, but és bánatot feledtető kellemes lelki állapotot idézett elő mindnyájunknál.

A fekete kávé és a szivarra gyujtás előtt a két fiatal nő elhagyta az asztalt és egymást átölelve, mint két testvér, a kik évek óta nem látták egymást, a mellékszobába vonult vissza.

Mi férfiak az asztalnál maradtunk és a brandi mellett folytattuk a társalgást, mely a nők távozása után szabadabb, tehát élénkebb hangon folyt és általános jellege helyett inkább magánjelleget vett föl, a mennyiben kiki a szomszédja felé fordulva hallgatott annak a szavaira, vagy elmondta annak a maga gondolatait.

Miután az én szomszédom, az emlitett fiatal orvos eltávozott, hogy dolga után lásson, pár nélkül maradtam. Kimentem tehát a verandára, a friss levegőre.

A széles veranda körülvette az egész emeletet és ugy felülről, mint oldalról lebocsátható bambusz-függönyökkel volt megvédve a perzselő forró napsugarak elől.

A várostól kissé távol, egy magányos és az esetleges támadások ellen némileg megvédhető halmon állott a konzuli lakás, melynek az

erkélyéről át lehetett tekinteni az egész környéket és a várost, a nélkül, hogy a khinai városokat annyira jellegző és egy pillanatra meg nem szünő zsibongó lárma és a még érezhetőbben jellegző büz zavarná a hatást.

Tikkasztó hőség és nyomasztó nehéz levegő terül el a talaj felett. A légben nem volt egy fuvallat érezhető. Hébe-korba felhangzott a fák lombozatáról a sáskák légiójának monoton zizegése, a kiáradt Yangtce-

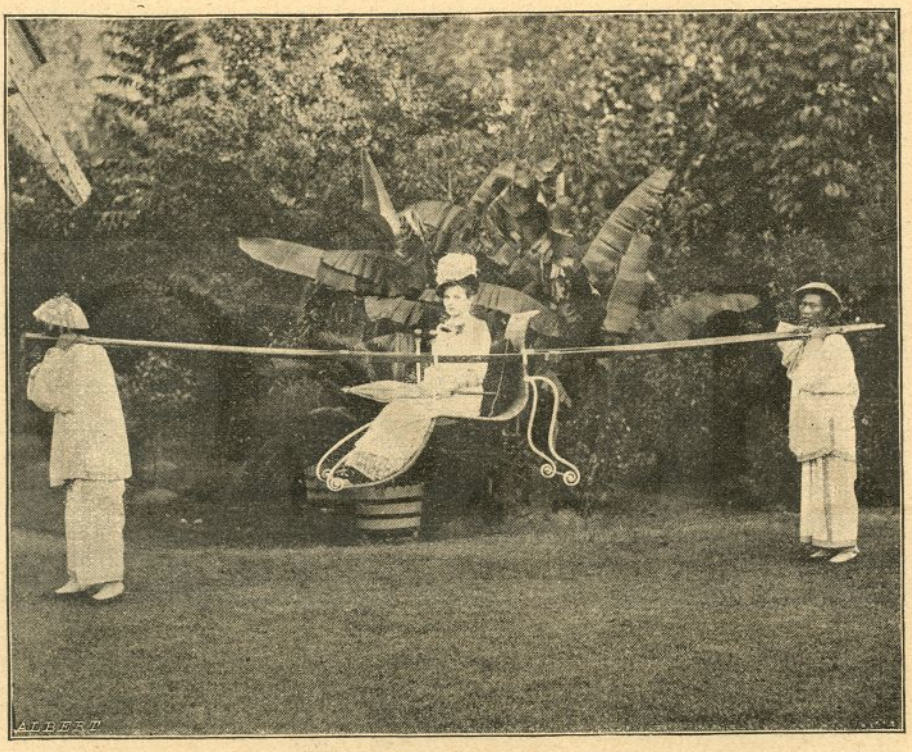

Wu-Huban.

Kiang zavaros, rohanó árjainak zugó mormogása és egy-egy mandarin kiséretéből a gong és sip lármája.

Leirhatatlan az a benyomás, a melyet egy khinai tájék az idegen szemlélőre tesz. Legkönnyebben egy szóval lehet jellegezni, az — unalommal. És — különösen hangzik ugyan, de mégis ugy van — a legelső gondolat, az első érzelem a mit ez unalom létre hoz, az a honvágy; a fékezhetetlen, végtelen sajgó honvágy.

E theabokrokkal fedett halmokban, e beláthatatlan kiterjedésü rizs-

földekben, a czikornyás pagodákban és a mezőkör szétszórva álló diadalivekben — egy-egy előkelő mandarin tiszteletére a császár kegyéből felállitott emlékek, melyek megfelelnek a mi Ferencz József-rendünknek vagy a Fekete sas-rendnek — mindezekben a legcsekélyebb hasonlatosság sincs az otthonnal és daczára ennek, vagy talán éppen azért, a legnagyobb mértékben ébresztik fel a honvágyat.

Mert a honvágy nemcsak azzal a távolsággal nő, mely elválaszt az otthontól; hanem minél nagyobb a contrast, minél szembetünőbb az ellentét, annál inkább nő és fokozódik. És viszont a legparányibb hasonlatosság, melyet az idegen földön, az idegen és szokatlan helyzetben találunk, csak fokozza azt a sajgó, nyomasztó fájdalmat, melyet honvágynak nevezünk. Határozottan emlékszem, hogy Nankingban semmi sem tett rám oly élénk benyomást, mint a misszionáriusok kápolnájából áthangzó kis harang csengése. Az a svájczi katona, ki lelkének egész megerőltetésével ellen tudott állani a dezertálás kisértésének, végre mégis golyót röpitett az agyába, midőn egyszer véletlenül meghallotta egy — pásztortülök hangjait . . .

A szomszéd teremből kihallatszó zongorahangok zavartak meg tünődésemben. Ez akkordokra eszembe jutott minden, — minden a mi bennem, mint gondolat, vágy, remény élt és szunyadt. Eszembe jutott a csendes kis városka, a mi szerény kis házikónkkal, a gyermekkor édes, meleg fészkével; udvarán a piczi kis kerttel; az ismerős kedves arczok; az ifjukor öröme és bánata, a jelen egyhangusága, a jövő küzdelmei. Eszembe jutott minden, a mit az ember szivében a honvágy létrehoz.

Egy, abban az időben fölkapott rendkivül kedves kis zenedarab hangjai voltak. Egy valczer volt, vagy a mint a szerzője, Ernest Gillet nevezi: intermezzó, „Loin du Bal“ czimmel. Hogy a szerző mit gondolt e czimmel, nem tudom; de egy parányi kis phantasiával meg lehet találni az összefüggést a tartalom és czim között.

Ez a valczer nem tánczdarab, hanem sokkal inkább egy románcz, sonet és elégia összetétele. A czim szerint: „Távol a báltól,“ és minden taktusa megfelel e két szónak. Bánatos panasz, bus epedés, kimondhatatlan vágy, csalódott remény, mindez benne van a gyönyörü kis zeneköltemenyben.

Egy fiatal leányka panaszos bánkódása lehet az, a ki napok óta készült a bálra; a ki már napok óta gyönyörködik a szekrényben lógó csipke- és szalag-halmazban; a ki már tizszer is megpróbálta, hogy áll jobban a virág, a fején, a mellén vagy a vállán; a ki már képzeletben hallotta a fülében csengeni a „sweet nothing“-et, azt az „édes

semmit", a mit a csinos fiatal gavallérok a feszes frakkban olyan hizelgően tudnak a fiatal lányoknak mondani. És most mindennek vége; otthon kell maradni: a mamának fáj a feje.

Ez a „Loin du Bal" lehet az irigység nélküli fájó bánat a III-ik emeleti Terka szivében, a ki a II-ik emeleti Margitot látja a bálterembe menni, a honnan szivdobogást okozóan hallszik ki a mazurka melodiája és az ablakon keresztül látja a gyönyörtől ragyogó szemeket, a fölhevült arczokat. Ő nem lehet ott; neki nincs mamája, se báli ruhája, se ismerősei. — Neki csak egy ifju leányi érző szive van, a melynek fáj, hogy távol kell lennie a báltól.

Ez a „Loin du Bal" lehet az oláh rekruta keserü fájdalma, ki elszakitva az otthontól, egy távoli nagy város mogorva, zord kaszárnyájában, a rideg szobában álmatlanul hánykolódik a szalmazsákon és vizióként, mint elérhetetlen szivárványt látja a náddal fedett agyagviskót, a szántó ökröket, a kaczagó Aniczát.

Ez a „Loin du Bal" lehet a gyarmatlakó, a tengerész bánatos fájdalma, a kit a kényszer, a sors, a látni vágyás távol tart az otthontól, idegen emberek, idegen viszonyok között, idegen földön. — Az apodemialgia — az idegen földek utáni fékezhetetlen vágy — éppen ennek az ellenkezőjében, a nostalgiaban — az otthon utáni beteges vágyakodásban — találja a legsulyosabb bünhödését.

A zongora elhallgatott és a két ifju nő csevegése is megszünt. A mikor a lélek, a sziv gondolkozik, akkor az ajkak némák. Ki tudja, hova röpitette az ő gondolataikat is az a Loin du Bal.

Fel s alá járkálva a verandán, a tulsó oldalon, az árnyékban egy kis csoportot pillantottam meg.

Egy 6—7 éves fiucska hevert ott a bambusz-szófán, feje alá dugott kezekkel, egymásra vetett lábakkal és szemeivel elmerengve valahol a semmiben. Előtte egy hatalmas, hosszu szőrű fekete kutya hasalt, mely egy perczre sem vette le okos barna szemeit kis gazdájáról. A szófa végénél állott a gyermek dajkája, a bonne, egy fiatal, csinos arczu khinai nő.

Nem lennék orvos és nem ismerném a honvágy érzelmeit, ha nem vettem volna rögtön észre a gyermek arczán, szemein és fekvésén, hogy a honvágy emeszti. Egy kis bajtársat láttam benne, szivében a Loin du Ballal.

— Jó napot, fiucska! Hogy van?

— Thank, sir. Well. Hát ön?

— Én? Úgy mint maga. Hogy hivják magát?

— Richárdnak.

— Hát mondja csak, kis Richard, miről gondolkozott most olyan nagyon?

— Semmiről.

— De nagyon el volt merülve, láttam. Valamire kellett gondolnia.

— Gondoltam, de nem tudom mire. (Én tudtam, hogy mire gondol.)

— És sokszor szokott maga igy gondolkozni?

— A mióta a mamával eljöttünk New-Orleansból, nagyon sokszor, csaknem mindig.

— Mondja csak kis Richard, nem fáj magának valami itt? — A jobb mellére mutattam.

— Ott nem fáj semmi, felelé a gyermek, hanem itt; itt nagyon fáj. — A bal mellére mutatott.

A kis szive fájt szegénynek. Elhittem neki.

New-Orleans nagyon messze van Wu-Hutól.

— Hát itt nem fáj? kérdém, a torkára mutatva.

— Nem; de néha mikor gondolkozom, ugy szorit valami ott, hogy alig tudok lélegzeni.

A kis fiucskának elkezdettek a szemei nedves fényben uszni; az ajkain görcsös vonaglás jelent meg, mint a lelkében megrázott férfiunál, a ki visszafojtja könnyeit. Láttam, hogy a vulkán közel van a kitöréshez.

— Ugy-e, Richárd, maga unja magát?

— Nagyon.

— Hát nem szereti a papát, meg a mamáját?

— Szeretem, de, . . .

— Nos, mit de?

— Ők nem játszanak velem. A papának dolga van, a mama pedig mindig — gondolkozik.

— Ugy-e Richárd, szebb volt Orleansban? . . . No, hát mért sir?

A vulkán csakugyan kitört.

— Oh, Orleans, Orleans! Ott oly szép volt! Ott oly jó volt. Ott mindig játszottam. Ott mindig velem volt Fred, Harry, Villy, Bessy meg Lu. Orleansban volt ponym, csolnakom, lapdám. Gyp, ez a csunya kutya ott mindig ugrált és játszott velem, most meg csak bámul reám, mint az a sárga ördög — mondá a kis fiu, a sarokban álló fiatal khinai nőre mutatva.

A kis fiu zokogva beszélt. Fejecskéjét az ölembe hajtá, elfödé szemeit kis kezeivel és zokogott, sirt keservesen. A kis melle föl s alá pihegett, mint a beteg galambé . . . Loin du Bal . . .

— Poor child! Always sorry, very sorry! (Szegény gyermek, mindig szomoru, nagyon szomoru) mondá a khinai bonne résztvevő hangon. Ha nem tévedek, az ő görbe szemei sem maradtak szárazon.

— Ne sirj, kis fiucska, mondám neki, a fejét simogatva. A mamád busulni fog ha látja, hogy sirtál. Ne búsulj, kis Dick, majd kapsz játszótársakat itt is. Majd lesz itt is Fred, meg Harry, meg pony-lovacska. Csak légy egy kis türelemmel. És ha megnősz, te is konzul leszel, mint a papád.

— Oh, meghalok én addig! sóhajtá a kis gyermek . . .

*

Néhány hónappal később Indiának valamelyik kikötőjében olvastuk az ujságokban, a Yantce-Kiang mentén kitört a zavargás, a keresztények lemészárlása. A zavargás Wu Hubul, Khinának legvadabb fészkéből indult ki és a legelső áldozat, mely a csőcselék martalékává esett, az amerikai konzul volt, szép nejével és ártatlan kis gyermekével.

— — — Szegény kis Richárd! Csakugyan nem lett belőle konzul, hanem angyal.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HUSZONNÉGY ÓRA AZ OCZEÁNON.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEMZETI MÚZEUM
KÖNYV
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Huszonnégy óra az Oczeánon.

Szabó Sándor egyike volt a sokaknak, a kik egész életükben a tenger után vágynak, mint a hogy minden gyermeknek van valami ideája. Az egyiknek tramway-kocsis az ideálja, a másiknak czukrászlegény. Nekem a pandurhadnagy volt vágyaim netovábbja. Szabó Sándor már gyermek korában is, ha nem töltötte napjait az Amazon, vagy Missisipi partján, a hol Bőrharisnyát megillető rendkivüli óvatossággal szimatolta a füben az ellenség lábnyomait, kezében a scalpot vágó tomahawk-kal, akkor bizonyosan valamely oczeánt-járó fregaton, vagy czethalra vadászó briggen képzelte magát, mint inas, kapitány vagy vadász. A mint éppen a hangulata kivánta.

Sajnos, vágyai nem teljesültek. Mint a hogy rendesen nem azt a leányt szoktuk feleségül venni, a kinek udvarlunk. Ugy Szabó Sándor is az Indiákon, Khinában és a sarki tengeren kóborló matróz helyett egyszerü miniszteri fogalmazó lett, a kiből legfeljebb miniszteri tanácsos fejlődhetik.

Ma különösen rossz napja volt. Igaz, hogy az a nap is nagyon egyhangu volt; ugy telt el, mint a többi, változatosság nélkül. Délelőtt konczert; ebéd az *István főherczeg*-ben. Egy kis délutáni szieszta alig maradt ideje, mert sietnie kellett ki a jégre, onnan vissza az operába, innen egyenesen a vigadóba az atléták báljára; előbb azonban még beszólott Mariska kisasszonyhoz. eszébe juttatni az első négyest. A souper után hazament és ezzel az unalmas egyhangu nap be volt fejezve. Lefekvés előtt rágyujtott az utolsó csibukra, megitta a theáját, lefeküdt és altatóul bevett egy esti lapot.

És ez az esti lap volt az ő megölő betüje. Egy szenzácziós ujdon-

ságot talált benne, mely hirtelen és kiméletlenül felrázta benne az elszunnyadt örökvágyat, az alvó oroszlánt. Egy amerikai hajóskapitány Neaportból Gibraltár felé tartva, az Atlanti Oczeánon találkozott egy vihartól tépett hajóroncscsal, melyről vészjeleket lobogtattak feléje. Az amerikai, ámbár maga is halálos veszedelemmel küzdött, bámulatos hősiességgel és halált megvető elszántsággal megmentette a sülyedő hajó legénységét.

— Ez aztán az élet! — sóhajtott Szabó Sándor. Küzdeni vészszel és viharral. Járni Oczeánokon, idegen világrészekben! Látni, élvezni, és tapasztalni. Ma Peruban, holnap Madagaszkáron, holnapután a Fidsi-szigeteken. Látni és tanulmányozni vadakat, feketéket, sárgákat. Élvezni a tropusok paradicsomi gyönyöreit. Mozogni, járni-kelni a nagy világon, nem pedig röghöz kötve lenni! . . . A szegény unatkozó felsóhajtott. „Hej ha én mégegyszer születhetnék!“

***

— Minden ember a fedélzetre! dörgé a fedélzetmester, recsegő érdes hangon, melyet a tomboló vihar sem tud elfojtani.

A korridorban rövid időre lehevert legénység, csaknem a végkimerülés határán a napok óta dühöngő vihar küzdelmei következtében, dülöngve ugyan és álmosan, de szótalanul siet fel a fedélzetre, a hol csakugyan szükség van minden emberre.

A zajra felriad Szabó Sándor is. Ki akar emelkedni keskeny és kurta kis ágyából, a mely szándékában nagyban elősegiti a hajó veszekedett hánykolódása. A legközelebbi pillanatban már ott hever kis kabinjának az ajtaja előtt.

Feltápászkodva és körülnézve a kabinban, első pillanatra jóformán azt sem tudja, hol van: sütőkemenczében-e vagy sötét börtönben. A tenyérnyi nagyságu kis ablakon, melynek két ujjnyi vastag üveglemeze erős vaskapcsokkal van bepréselve a keretébe, perczenként kétszer merülve mélyen a viz alá, alig bocsátott át annyit a világosságból, hogy körültekinthessen. Ide-oda gurulva, hébe-korba térdre esve, majd meg lecsücsülve, végre nagy nehezen felöltözködött.

A kabin hősége kiállhatatlan volt. Tikkasztó és fojtó volt benne a levegő. Az izzadság patakként folyt le róla.

Kilépve a korridorba, csaknem visszadült a kabinjába. Ott a levegő még fojtóbb, a hőség még tikkasztóbb volt. És óriási zürzavar, sürü sötétség. Himbálódzó függő ágyak, kötelékeiből kiszabadult ládák

és ruhaszekrények, döczögő matrózok, rohanó ordonánczok állták el minden irányban az utját.

Végre feljutott a fedélzetre és abban a pillanatban elállott a lélegzete. De sem a bámulattól, sem az elragadtatástól. Egészen ellenkezőleg. A délnyugati Monszun orkánszerü erővel sepert végig a fedélzeten. Ezt a levegőt nem szivja magába az ember, mert berohan az magától is az orrába, szájába, a tüdejének legfinomabb sejtjeibe is. Szólani akart, de nem tudott, a szél elvette lélegzetét. A toronymagasságra felcsapott hullámokról a szél leseperte a tajtékzó, sistergő habot és belevágta arczába és szemébe. És ez a sós tajték csip, éget és szur egyszerre. Odább akart lépni és elbocsájtotta a kötelet, a melybe eddig kapaszkodott, a másik pillanatban már ott hevert a hajó tulsó oldalán, megfürödve tetőtől-talpig a hajón átcsapó hullámban.

A kétszázötven ember, mintha meg lenne tizszerezve a számuk, oly zsibongással fut és kuszik a fedélzet minden irányában. A hullámoktól és az izzadtságtól átázott, lucskos matrózok lökdösik, taszigálják, oldalba ütik minden oldalról.

A harsány vezényszavak, az éles, sivitó füttyök és a recsegő kürtharsogás egy hang-káoszba folynak össze a vitorlák csapkodásával, a kötélzet zengő zugásával, az orkán bőgő üvöltésével és az irtózatosan hömpölygő hullámok mennydörgő robajával. A szürke szemhatáron nincs egyéb, mint a felkavart hullámok tajtékzó fehér habja, mely ugy sistereg, zug, forr, mintha Jáva szigetének harminczegy vulkánja csak ezen az aránylag parányi helyen forralná a vizet.

A fedélzeten mindenütt viz, felbomlott kötélcsomagok, ponyvák és vonócsigák. A fedélzet közepén fekvő ágyuk kötelekkel vannak odaerősitve a hajóoldalakhoz, hogy vándorutra ne keljenek. Mert jaj annak a hajónak, a hol egy ágyu megszabadul a viharban. Egy országos vásáron megszabadult bika nem végez oly pusztitást, mint ez.

Szabó Sándor a sikos talajon és a kifeszitett kötelek között minduntalan fölbukfenczezett. Aszfalthoz és parketthez szokott lábai felmondták a szolgálatot. Ide oda gurult, mint egy lapda, mert a hajó borzasztóan hánykolódott. Hol magasan kiállott orrával a vizből, mint egy ágaskodó paripa, aztán hirtelen szédületes gyorsasággal zuhant vissza a megtört hullám zajló örvényébe, belefurva magát az előárboczig, mialatt a hajó hátsó része annyira kiemelkedett a vizből, hogy a propellerje szabadon állott a levegőben. Ugyanekkor jobbról balra dült oly mélyen, hogy az oldalcsónakok megteltek vizzel A hullámok csaknem szünetlenül átcsaptak a fedélzeten. Néha egészen a hajóhidig, majdnem lesodorva onnan az őrtisztet, a ki görcsösen kapaszkodva a

korlátba, erősen szétvetett lábakkal orditá harsány vezényszavait, melyet már ajkán foszlánynyá tép az üvöltő vihar.

Szabó Sándor meghuzódva a fedélzet közepén, a nagy árbocz tövénél, egyszerre csak érzi, hogy forog a világ. Torkában sajátságos, fájó érzés van, aminőt eddig sohasem érzett. Gyomrában egy miniatur tüzhányó hegyet érzett, mely kavarog, szorit és facsar. Szive elszorul; ajkai elkékülnek és görcsösen vonaglanak. Szeme megüvegesedik, arcán gyöngyözik a hideg, ragadós izzadtság, lábai zsibbadtak; kezei oly gyöngék, hogy nem tudja arczáról letörülni az izzadtságot. Irtózatos félelem, remegés fut rajta végig, egy gyötrelmes halál agoniája. És az az átkozott gyomor kavarog és fáj borzasztón.

Fejét féloldalt hajtja, mint egy beteg galamb. Egy-kettőt sohajt, a hideg izzadtság ismét kiüt az arczán és a másik perczben a gyomrában rejtő miniatur tüzhányó hegy megkezdte müködését. Szabó Sándor megadta az oczeánnak, a mi az oczeáné.

Megkönnyebbülve és uj életre ébredve emelkedett fel a nedves kötélcsomagról, melyet párnául használt. Megtörtént rajta a metamorfózis: tengerész lett. Most már meg tudott állani a lábán, sőt még járni is tudott. Igaz ugyan, hogy járásközben ugy kaszált a lábaival, mint ha most került volna ki Illaváról; dehát az nem árt.

Szabó Sándor kezdte otthonosan érezni magát.

— Tulajdonképpen hol vagyunk most? kérdé a mellette álló őrkadettól.

— Az Egyenlitőtől 6^0 és 18^1-re délre és 90^0 34^1-re Greenvichtől keletre.

— E szerint az Indiai-Oczeán kellős közepén! És hova vitorlázunk?

— Batáviába, Jáva szigetére.

— Hiszen ez innen még több, mint 2500 mértföldnyire van! Uristen! És mikor lehetünk ott?

— Ha ilyen kedvező időjárásunk lesz, ott lehetünk husz nap alatt. De negyven nap alatt minden esetre.

— Ugy-e? Aztán kérem, honnan jövünk mi most?

— Adenből.

— Mikor is indultunk el onnan?

— November 3-án.

— Hiszen akkor mi már a harminczadik napot töltjük az Oczeánon. De sebaj. Egyelőre megyek reggelizni. Szabó Sándor lement a tiszti karréba — a szalonba — reggelizni.

— Hej inas, servo, Ciacomo! Hozd be a kávémat!

— Kávét? Az nincs.

— Hát hozz theát?

— Theát? Az sincs: nem lehet ma főzni semmit. Nem áll meg a spiritusz semmiféle edényben.

— Hát legalább egy pohár hideg tejet.

— Tejet? Az nincs. Csak olyan süritett konzerv-tej van dobozokban. De nincs hozzá meleg viz.

— Hát hozz tojást vagy rántottát!

— Tojást? Az már nincs. Mind megromlott.

— Teringettét, se kávé, se thea, se tojás, se tej! Hát aztán mit reggelizzem?

— A proviant-mesternek vannak konzervei: Potted Ham, Corned beef . . .

— Süsd meg!

— Azt kérem csak ugy nyersen eszik meg.

— Nem ugy értem, hogy süsd meg, hanem hogy süsd meg azokat a bolond ételeket. Adj egy pohár vizet.

Giacomo kitámolygott és *ismét* visszadülöng egy tányérral és azon egy pohár vizzel. Hogy hogyan nem ejtette el tizszer is, annak ő a megmondhatója.

Szabó a kezébe veszi a poharat és rögtön le is teszi.

— Te Giacomo, hiszen nem kértem én vizet *borotválkozni,* hanem hogy megigyam.

— *Azt* hoztam: ivóvizet.

— Mit? Ez ivóviz? Hiszen ez legalább is 26° meleg. Hát mindig ilyet isztok ti?

— Oh, nem mindig. Néha melegebbet is . . .

„Reggeli" után felment ismét a fedélzetre levegőt szivni, mert odalenn nagyon megérzett, hogy tiz nap óta nem volt szellőztetve. Most már könnyebb kedélylyel nézett maga körül, ámbár a helyzet nem változott. A hullámok hányták, vetették a hajót, mint a mikor valaki egy diót dobál. A kötélzet zugott, a vitorlák csapkodtak, a hajó recsegett és ropogott minden ízében; a legénység pedig rohant, árbocztól-árboczhoz, vitorlarudról-vitorlarudra.

A láthatár hirtelen elsötétült. Az orkántól hajtott felhők csaknem az árboczok csucsát érintik, mintha össze akarnának folyni a felkavart hullámokkal. Egyszerre megeredt az eső. Az az igazi, valódi tropikus eső, mely csak az Egyenlitő alatt élvezhető. Nem csöppekben, nem is sugarakban, de egy összefolyó irtózatos viztömegben ömlik alá, mintha felhőkfeletti Oczeán zudulna le. A fedélzet néhány percz alatt el van árasztva. Az eső vize egyesül az átcsapott hullámokkal; ide-oda hömpölyög

a hajó falai között és lever a lábáról mindent, a mi megmozgatható; embert, állatot, kötélcsomagokat, vonócsigákat. Szabó Sándor fájós tagokkal, sántikálva vánszorgott le a karéba.

Ott legalább egy kis ujságot olvasok az ebédig, gondolá magában. Giacomo elő is kereste valahonnan az ujságokat.

— Ez a legfrissebb, — mondá — átnyujtva egy lapot.

Ez ugyan „friss“ ujság. Augusztus 4-ikéről szól, ma pedig van november 3-ika. Negyven nap mulva megkapjuk a friss ujságot Batáviában. Aztán majd olvashatom deczember 10-én az október 5-iki ujságokat.

Ezalatt a tisztikarból is lejöttek a szolgálaton kivüliek az ebédhez. Az asztal már meg volt teritve. A padozathoz odacsavart asztalon léczekből egy rácsozat volt megerősitve, mely minden étkező számára kijelölt egy olyan kis jászolféle alkotmányt, hogy le ne csuszszanak az edények. A székek szintén oda voltak kötözve az asztalhoz.

Szabó bemászott a helyére és várta az ebédet.

— Mi ez itt kérem? — kérdé a szomszédjától, odamutatva arra a négyszögü szürke lapra, mely a tányéron feküdt.

— Kenyér, azaz kétszersült.

— Mit? Ez kenyér? — Ez a deszka? Hiszen bikkfából van ez, vagy iharból, de nem tésztából.

Megpróbálta feltörni, de nem lehetett. Vágni még kevésbé. Harapni meg éppenséggel nem.

De hát aztán hogy eszi meg ezt az ember, ha se törni, se vágni, se harapni nem lehet?

— Lehet azt, csak tudni kell hozzá, igy ni, — magyarázá a szomszédja. A bal tenyerére tette a kétszersültet és a jobb öklével egy jót ütött rája. A kenyér apró kis darabkákra tört.

— Jó ez nagyon, — biztatá Szabót, — kivált borba mártva. Csakhogy gyomor kell hozzá.

— Igen ám, vas gyomor és aczél fog, — sóhajtá Szabó.

Megpróbálta a borba mártogatni. Azzal már el volt látva. A jobb zsebébe dugta a boros palaczkot, a bal zsebébe a poharat. Már meglátszott rajta a tengerésznevelés. De bizony csak addig tartott, mig megkóstolta a bort.

— Mi ez, kérem? — mondá összehuzott ajkakkal, mintha éretlen vadalmába harapott volna.

— Bor. *Vino istriano.*

— Ez bor? Ez a meleg eczetben felolvasztott suviksz? Nem bor ez, hanem borzasztó!

Behozták a levest. Egy nagy edényben volt valami barna lé. Benne makaróni, paszuly, borsó, gyöngykása, vereshagyma meg szalonnabőr. Egy-két hüvelynagyságu svábbogár is uszkált benn; de már nem éltek a szegények.

Egynéhányan már vettek a levesből, de a nagyobb résznek nem jutott sem a levesből, sem az időből. Éppen Szabót kinálta Giacomo a levessel, a midőn egyszerre csak — zsupsz! Giacomo repült jobbra, a levesestál balra a Szabó fehér zubbonyára; Szabó pedig ott szedte föl magát a harmadik szomszédja kabinjában, a hol menten eltemették a könyvek, czipők, boros palaczkok, sextánsok, sapkák és köpenyegek.

Az történt ugyanis, hogy egy neveletlen hullám nem jól számitván ki a megtörési pillanatot, nem a hajó előtt, hanem közvetlen a hajóbordákon tört meg, a mely lökése által a hajó csaknem oldalt dült iszonyu csörömpöléstől kisérve. Hallatszott is a korridorból a matrózok barátságos miatyánkja b-durban! Hogyne, mikor éppen az orruk elől önti el a hullám ezt a drága jó ebédet, melyre hosszu egy hét óta várnak!

— No, ha már elvitte az ördög az ebédemet, megvigasztalom magam egy trabuccoval. — Rá is akart gyujtani rögtön.

— Az istenért, mit gondol, — kiált rá egy tiszt — csak tán nem akar itt szivarozni a karréban!

— Hát nem szabad? Nem baj, majd elszivom a korridorban.

— Ott sem szabad ám! Korridor, szivarozás, haditörvényszék, 6 hónap!

— Ugy-e? Szivarozás 6 hónap? Ejnye be kedves. Hát elszivom a fedélzeten.

Oda is állott a keresztárbocz tövibe, a fedélzet hátulsó részén és rágyujt.

— Az Istenért, mit csinál ön? — kérdé az őrkadett.

— Hát szivarozom.

— Itt a kereszt-árbocz mellett, a lobogó közelében? Szerencsétlen ember, hogy tudott ilyenre vetemedni?

— Hát ha se a korridorban, sem a karéban, sem a kereszt-árbocznál nem szabad szivaroznom, hát hova menjek? Vagy tán mászszam fel az árbocz tetejére?

— No hiszen, még csak éppen az hiányzik. Menjen előre, a nagy árbocz elé. Ott akár pipázhat is, de csak ugy, *ha kupak van a pipáján!*

— Ugy-e? majd ebben az esőben megyek én trabuccot szivni a nagy árboczhoz kupakos pipából. Megyek a kabinomba és lefekszem! — mondá Szabó busan.

Lefeküdt. Ki volt merülve a bukdácsolástól, a gyakori önkéntelen

fürdőzéstől, az izgalmaktól; el is aludt. Alig egy félórai alvás után kopogtatnak az ajtaján és belép egy altiszt, két matrózzal.

— Mit akarnak itt az én kabinomban?

— Jelentem alássan, ma péntek délután van.

— Bánom is én, ha akár mi van.

— Igen, de kérem, nekünk minden pénteken délután a lőporkamra vizalásülyesztő gépét kell megpróbálnunk.

— Hát próbálják.

— Igen, de a lőporkamra az ön kabinja alatt van és a vizalá sülyesztő gépezet az ön ágyában van elhelyezve.

— Ugy-e? A lőporkamra a kabinom alatt és a gépezet az ágyamban? Ejnye be kedves. Legalább mindjárt az első kézből repülhetek a mennyországba.

Akarva, nem akarva, mennie kellett. Fenn folyt a munka; a rettenetes nehéz munka, mely ontja az izzadtságot, kérgessé teszi a tenyeret; mely lázasnak, idegesnek tetszik, de minden lépés, mozdulat és parancs higgadtan, megfontolva és kiszámitva történik.

Szabó azonban unatkozott, de ugy, mint még soha életében. „Mit csináljak már most egész délután? Mihez fogjak, mit csináljak? Mit csinálok holnap, holnapután, meg aztán? Olvasni nem lehet, kártyázni nincs kivel; asszonyok persze nincsenek. Csak legalább lenne már itt a vacsora ideje.“

Eljött az is. Behozták a vacsorát.

Első étel: pléhdobozokba beforrasztott gulyáshus, pléhdobozokban tartott pityókával és pléhdobozokban konzervált savanyu káposztával. Második étel: hordókba páczolt sertéshus, konzervált borsóval. Harmadik étel: nyolcz hónappal ezelőtt csinált linzi torta; persze pléhdobozban.

Volt továbbá deszkadarab (kenyérnek); meleg eczetben felolvasztott suviksz (bornak); sajt („mozgó“ állapotban); ananász, persze szintén konzerválva és végül fekete kávé. Az egyedüli nem konzervált táplálék.

Még vagy két három óran keresztül „élvezte“ a „háborgó Oczeán borzalmas szépségeit“ és végre visszavonult kabinjába.

Giacomo, az inasa, megvetette az ágyat tengerészmódra. A nappali szófából, mely egyszersmind szék is, asztal is, meg ruhatár is, csinált egy kitünő fekvőhelyet. A derékalj külső végét, t. i. alája dugott könyvekkel meg czipőkkel és köpenyegekkel felemelte jó magasra, ugy hogy az egy befelé eső lejtős sikot képezett. Most, ha belefekszik abba a mélyedésbe, melyet egy oldalról a hajó fala, más oldalról a lejtős derékalj képezett, onnan bizony ki nem zökken egyhamar. Igaz ugyan,

hogy rendkivül kellemetlen benne a fekvés, meg egy kicsit nagyon forró.

Már öt percz mulva csurgott róla az izzadtság. Tiz percz mulva át volt izzadva a párna, a derékalj. Fel akarta forditani a száraz felével felfelé. Igen, de ehhez a müvelethez szüksége van az ő hü Giacomojára. Ki is nézett a korridorba, hogy majd behivja. Ott lógott és himbálózott száz függőágy, mint a heringek a hordóban. A kidült legények horkoltak bennök a skálának minden hangnemén.

Nem találván meg hü csatlósát, nagy rezignáczióval visszatért kabinjába, a hol e közben vendéget kapott. Egy macska nagyságu patkány vándorutja alatt benézett egy kicsit Szabó kabinjába. Csak akkor vette észre a jelenlétét, a mint visszafeküdt az átizzadt mélyedésbe. El is riasztotta a szegény állatot.

Megpróbált aludni. Lehetetlen. A feje felett egy perczre meg nem szünt a futkosó, manőverező matrózok lábdobogása. A hajó falán — egy arasztnyira tőle — mennydörgésszerü robajjal törtek meg az óriási hullámok és végignyaldosták ablakát, mint a megdühödt oroszlánok rekeszük rácsozatát. Ez alatt annyira hánykolódott fekhelyén a hajó ingásával, hogy néha homlokát odaüté a hajó falához. A hőség tikkasztó. a levegő fojtó volt. Feje kábult a zajtól, az izgatottságtól, a felhevüléstől.

Tömörülve látta maga előtt a még hátralevő 40 napot Batáviáig, aztán a további utat a *Tayfunról* hirhedt khinai vizeken, a végtelen Csendes-Oczeán, a hirhedt Viharok, az Atlanti-Oczeán, a Földközi-tenger. És ezeket neki még mind át kell „élveznie“ látnia, tapasztalnia.

Végre valahára győzött a fáradtság és ugy hajnal felé elaludt.

***

— Jó reggelt, nagyságos ur! Már ébren van? Itt van két levél, meg a friss ujság. Milyen kávét parancsol? Hideget vagy meleget? Van friss vajaspogácsa is. Hazahozták a frakkot a mai bálra. Egy másik meghivót is hoztak. Itt a szinlap az Operából. Jaj, nagyságos ur, instálom, olyan gyönyörü idő van künn. Az utczákon csak ugy hemzseg a sok nép; látszik, hogy vasárnap van.

Szabó felriadt. Felugrott az ágyában és csaknem nyakába borult az ő hűséges kedves háziasszonyának.

— Mit! Hogyan! Hát itthon vagyok, Budapesten, a szárazon? Nem a déli szélesség 22 ezredik fokánál? Hát nem kell Batáviába vitorláznom! Nem kell eczetbe olvasztott suvikszot innom, beleapritott bikkfadeszkával? Nem fogom karácsonkor olvasni a husvéti ujságot? És nincs

5 órakor ½7 vagy 13 óra. És nem kell vitorlára másznom trabuccot szivni kupakos pipából? Nem! Nem, hála Istennek. Itthon vagyok az én drága, kis szobámban, itt vagyok Budapesten a szárazon. Van szinház, Mariska, bál, mai ujság, friss tej, hideg viz, Andrássy-ut, Margitsziget....

Mit! Margitsziget? Őrizzen meg tőle az Isten! . . . Sziget! Viz! Hajó! Soha! Eszküszöm, hogy a Margitszigetre többé nem megyek. Addio Magelhaen-szoros. Addio tenger! Szervusz India! Nem kelletek. Maradok, a mi voltam: boldog szárazföldi patkány!

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A HALÁL TORKÁBAN.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEMZETI MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A halál torkában.

Hogy mennyi eshetőségnek, veszélynek és izgalmaknak van az ember Kelet-Ázsiának egyes pontjain, még az aránylag legczivilizáltabb helyein is kitéve, arról alkalmam volt személyesen is meggyőződhetni. Szolgálati minőségemben épp úgy, mint magánügyeimben egynéhányszor jutottam oly helyzetbe, hogy elhült bennem a vér a környező veszély tudatában.

De mindezek a veszélyek csak „gyerekjátékok“ vagy egy gymnazista „kalandjai“-hoz hasonlók azokhoz képest, a melyeket egy singapurei fiatal barátom, egy hollandi hadi-tengerészeti orvos élt át. Singapureban, azaz inkább Bukit-Timahban ismerkedtem meg vele véletlenül.

Bukit-Timah t. i. egy üdülő hely Singapurehoz közel és csak egy nagyobbszerü bungalowból áll, melyet egyes családok vagy személyek szoktak ideiglenesen bérbe venni. Itt, e bukit-timahi bungalowban lakott emlitett fiatal barátom. Egy másik — angol — orvos hivta rá fel figyelmemet első sorban, a ki egy közeli magános kis szigetre volt szolgálatra kirendelve, a környéknek ez elzárt szigetre számüzött nagyszámu bélpoklosaihoz (lepra-betegeihez). Ez emlitette nekem a hollandi tengerész-orvost, a ki egy kiállott sulyos betegség után hajójáról ide, Bukit-Timahra lett kiszállitva üdülés végett. Sőt lelkemre kötötte, hogy látogassam meg, miután szerinte egy kollega, még pedig egy „háromszoros“ kollega látogatása nagy örömet okozna neki elhagyatott magányosságában.

Időm azonban sokkal inkább igénybe volt véve, semhogy a legjobb akarat mellett is eleget tehettem volna e szamaritán kötelességemnek. Már rég elfelejtettem a hollandi orvost (a kivel azonban később

őszinte barátságot kötöttem), a midőn egész véletlenül találkoztam vele. Ugyanis néhány közös ismerősünk Singapureban egy kirándulást rendezett az emlitett bungalowhoz, a hol meghivásunk folytán a fiatal orvos is csatlakozott hozzánk.

A felkötött karu és kissé biczegő fiatal ember, a kinek halvány beesett arczán még nagyon meglátszottak az átállott sulyos betegség nyomai, társalgás közben elbeszélte „betegsége“ történetét.

És hallottunk tőle egy elbeszélést, a melyről az ember azt hinné, hogy az csak a tropusok napszurást okozó forrósága által felhevült agy fantáziájának a szüleménye lehet. Voltak közöttünk egynéhányan, a kik életöknek felét Borneó, Sumatra és Tasmanta vadjal között töltötték el. Vén tengerészek, a kik oczeánokon vészben és viharban ették meg kenyerök javát, de e halvány ifju elbeszélése leköté a figyelmét mindegyiknek a legnagyobb mértékben.

Egy férfi elbeszélése volt az, ki kötelességének teljesitésében néhány óra alatt *háromszor küzdött meg a halállal,* elszántan, bátran és vakmerőn.

I.

. . . Az „Albatros“ hollandi korvett hetekig horgonyozott Batávia kikötőjében. Előzőleg hónapokig czirkált Sumatra nyugoti partjain, a hol az atshini és benkoeleni benszülöttek zavargásait kellett elnyomni. Batávia, Jáva szigetének a fővárosa, egyszersmind „Párisa“ is a hollandi gyarmatoknak a csendes-oczeáni szigeteken. Sőt daczára az ott uralkodó unalomnak és egyhanguságnak, a hollandi gyarmatokon szolgáló hadseregnek és tengerészeknek a Mekkája.

Lakosságának a legnagyobbb részét hollandok képezik; portugálok és spanyolok kevesen vannak, angolok és németek csak elvétve.

A hollandi jelleg kinyomata nagyon meglátszik a városon. A kereskedelmen kivül, — mely nagyon élénk — ebben a „Párisban“ nem létezik egyéb, mint az — unalom. A rideg, visszavonult holland a sajátságos helyi viszonyok következtében még ridegebb és visszavonultabb, mint odahaza a Zuydertó partján. Nagyban hozzájárul e körülményhez az is, hogy a tulajdonképeni város a tengerparttól messzire, mintegy négy mérföldnyire fekszik. A tengerparton csak az óriási raktárak meg az irodák vannak. A családok benn élnek Meltevredenben (Uj-Batávia), elzárkózva bungalowjaikba, teljes visszavonultságban.

Nyilvános helyek és társas összejövetelek hiányában a kikötőben horgonyozó hajók tisztjei csak ritkán és akkor is naplemente után látogatnak el a városba. A nap nagyobb részét a hajón töltik el szolgálatban vagy — alvással.

Egy tikkasztó forró délután az „Albatros" orvosát felkölti az őrkadett a jelentéssel, hogy egy idegen ur óhajt vele beszélni. Az orvos megszokván már előbbről az ehhez hasonló eseteket, a melyekben t. i. idegenek fordultak a hajóhoz orvosi segélyért, melyet vagy ott helyt, a hajón kellett nyujtani, vagy pedig valamelyik családnál, fölment a fedélzetre.

Egy idegent talált ott, a ki a bemutatásoknál szokásos futólagossággal nevezte meg magát, és felkérte, kisérné el bungalowjába, hol orvosi segélyre van szüksége. Az idegen egyaránt feltünt modora és külseje miatt. Öltözete sajátságos keveréke volt annak az öltözetnek, a minőt a tengerészek viselnek a tropusok alatt és a minőt a mexikói vagy más délvidéki ültetvényesek hordanak. Egy fantasztikus jelmez, a minőt csak némely exczentrikus gyarmatlakó enged meg magának.

A hollandi nyelvet fogyatékosan beszélte, erős portugál kiejtéssel. Mozdulatai idegesek, nagyon élénkek voltak, határozott ellentétben szavaival és arczkifejezésével, melynek vonásain az előkelő gentleman nyugalma ült.

— Vigyek magammal műszereket és kötszereket? — kérdé az orvos.

— Igen, igen. Hozzon — sok műszert.

— Sok műszert? Hát miféle eset az, a hová hiv?

— Azt majd megmondom önnek. Csak jöjjön velem.

Miután a hajóról eltávozni csak a parancsnok engedelmével lehet, az orvos lement hozzá az engedélyt kikérni.

— Menjen, menjen! De vigyázzon magára és jöjjön minél előbb haza, — figyelmezteté a parancsnok.

— Oh, vigyázok én magamra, — jegyzé meg az orvos. — Parancsnok ur tudja, hogy már gyakrabban jártam künn ily esetekben. Ismerem a vidéket jól.

Bement a kabinjába, hogy magához vegye a műszeres táskáját. E mellett feküdt a revolvere.

— Vajjon elvigyem magammal? mondá magában. Elviszem, nem lehet tudni, hátha szükségem lesz rá. Az az, hogy dehogy viszem. Kell is az itt Batáviában. Nem bántják itt az embert, inkább alusznak. De mégis elviszem, ártani nem fog.

És magával vitte a műszerekkel a revolvert is. Az idegen már türelmetlenül várta a fedélzeten.

— Menjünk, menjünk; félek, hogy későn jövünk, — sietteté az orvost.

— Hát olyan sürgős a baj? Hová megyünk?

— Csak jöjjön, majd megmondom.

Beszálltak a csónakba, melylyel az idegen jött és a melyen négy malay-i izmos marokkal kezelte az evezőt. Az idegen a kormánynál ült és a csónak a kereskedelmi hajók horgonyzó helyén keresztül, a kikötő tulsó oldalára tartott.

— Nos, szabad most megtudnom, hogy hová viszen és kihez? Vagy talán ön beteg?

Az idegen nem válaszolt, később felelt valamit, de zavartan és érthetetlenül. Az orvos eleinte azt vélte kivenni az idegen tartózkodó feleleteiből, hogy valami „diskrét" esetben kell segélyt nyujtania. Majd arra a gondolatra lett áttéritve, hogy egy „lovagias" ügy kiviteléhez megy, és csodálkozott is felette.

— Hogyan, párbaj itt Batáviában? Az én nyugodt vérü és szenvedély nélküli honfitársaim földjén?

A párbaj valóban egyike a legnagyobb ritkaságoknak e vidéken, miután a hollandi törvények még az angolnál is szigorubban büntetik a párbaj vétségét.

E közben elhagyták a csónakot és beszáltak egy széles, magas cab-be, mely látszólag ő reájuk várt a parton. A kocsi nem a város felé tartott, hanem átszelve a várost átmetsző csatornát, Kampongbaru, Batáviának a legtávolabbi elővárosa felé tartott.

— De uram, nekem, az orvosnak csak megmondhatja, hogy hová viszen? Hiszen bármiről is legyen szó, előttem ugy sem tarthatja titokban.

Az idegen kitérő választ adott.

— Nem az én titkom. Nem mondhatom még meg. Csak legyen türelemmel, ott leszünk mindjárt. . . . . Csak meg ne szökjék addig!

— Ki? Én?

— Oh nem ön. Önt már nem eresztem el.

A férfiu idegessége fokozatosan nőtt. Idegesen tépázta a bajuszát; majd nyugtalan kiváncsisággal nézett ki a kocsiból és közbe-közbe a saját nyelvén — portugálul — mormogott valamit.

E közben a kocsi folytatta utját. A tengerparton végighuzódó kis erdőn áthatolva, először végighaladt a várossal párhuzamosan vonuló óriás kiterjedésü rizsföldeken, majd betért ismét egy ritkás pálmaerdőbe, a mely hovatovább átment egy sürü rengetegbe. Egy keskeny kocsiut, mely eddig vigasztaló utmutatóul szolgált, a bekanyarodásnál megszünt és egyszerre benn voltak az erdő sürüjében.

— Uram, mondá az orvos, ne bolonditson tovább. Nekem estére okvetlenül a hajón kell lennem. Mondja meg, hova viszen és kihez, különben rögtön kiszállok és megyek vissza.

Az idegen görcsösen kapaszkodott beléje.

— Ne távozzék, maradjon. Ott vagyunk néhány percz mulva.

— Jól van. Várok még tiz perczig.

Csakugyan, már néhány percz mulva elértek egy tisztásra, melynek közepén állott a bungalow. Már messziről meglátszott rajta az elhanyagoltság és hogy vagy régen laktak benne, vagy hogy lakói csak ideiglenesen vették igénybe.

— Tehát helyesen gondoltam — mondá magában az orvos. — Mégis párbaj lesz.

Kiszálltak a kocsiból és a magános ház felé tartottak. Feltünt, hogy senki sem jött elébök, sem urak, sem cselédek. Még a kis ajtót is, mely a bungalow-t körülvevő rácsozatba volt beillesztve, az idegen nyitotta ki sajátkezüleg.

Végigmentek a széles udvaron, betértek a verandára, innen a hosszu, sötét folyosóra. Sehol egy lélek.

— Különös! Mit akar ez az ember? Talán tőrbe akar ejteni? Hát ugyan mi okból tenné?

Az idegen előre ment, csaknem szaladva. Az orvos utána, most már csaknem ragaszkodva hozzá, mint az egyedüli élő lényhez, a ki e vadonban, e rejtelmes helyen közelében volt.

Végre emberi hangok ütéк meg füleit. A hangok a hosszu folyosó tulsó oldaláról jöttek. Halk, gyenge női nyöszörgés volt. Az orvos megkönnyebbülve lélegzett fel.

„Ahá, tudom már! Hát *ezért* a titkolózás. Hála Istennek, hogy csak *ez* a baj. Szegény asszony, ilyen körülmények között és ilyen magányban. — Mondja csak kérem, mondá egészen jókedvüleg az idegenhez fordulva, hát miért nem mondta, hogy *ilyen* esethez hiv? Hiszen akkor egészen *más* műszereket hoztam volna magammal!“

Beléptek a szobába és — az orvos megdermedve állott meg a küszöbön. A szoba közepén, az asztalon, feküdt egy fiatal nő, oly erősen odakötözve az asztalhoz, hogy a kötelek mélyen bevágódtak az izmokba. A szájába egy zsebkendő volt bedugva. Pongyola-öltözete széttépve; a fiatal arcz eltorzulva, a szemekbe a kétségbeesés, kín és gyötrelem kifejezése, a zsebkendőn véres hab. Körösкörül minden feldulva, felforditva és szétzuzva. Az ágy helyéről elmozditva, az ágynemü a földön szétszórva. Szanaszéjjel tört vázák, tálak és edények. Mindenütt a küzdésnek, a halálos küzdelemnek félreismerhetetlen nyomai.

Az idegen megragadta az orvos karját és odahurczolta az asztal mellé. Most már meglátszott rajta az — őrült. Az elvakitott, elkábult őrjöngő, kinek agyában minden sejt, minden atom el van öntve a vérrel.

Az őrjöngő maniakus, a kinek minden tagja, minden izma és izmainak minden szálaga reszket és remeg.

Ajkain megindult a maniakus őrültnek tuláradó szóbősége. Eleinte hebegett, hangja reszketett és aztán folytatta fokozatos erővel és szaporasággal.

— Látod ezt az asszonyt? Ezt a hosszuhaju tigrist! Ezért hivtalak, ezért vagy itt . . . Ne szólj, ne nyöszörögj kigyó, mert eltaposlak . . . Megcsalt, megszökött, visszahoztam, megöltem és mégis él. Hűtlen és szivtelen. Ámitott, bolonditott. Méz volt a szája, tőr a szeme, méreg a szive. Ez a sziv kell nekem. Ezt a szivet akarom látni. A kezemben akarom tartani, összemorzsolni, megkinozni, kifacsarni. Nekem a szive kell. Vágd ki! Orvos vagy. Neked van késed. Vágd ki a szivét, és neked adom ezt a sok aranyat. Adok még egy millió annyit. Csak meg ne öld. Nekem nagyon sok pénzem van, egy egész hajóval . . . Nem vágod ki? Akkor lelőlek evvel a revolverrel. Válassz! A szivét vagy a revolvert. No melyik kell!?

És az orvos ott állott az asztal mellett. A homlokának szegezve egy fegyver, oly közel szemei előtt, hogy láthatta a töltények csillogó végét. És ezt a revolvert egy őrjöngő tartja reszkető kezében, egy ember a kit fenevaddá tett a zöldszemü szörnyeteg: a féltékenység; egy ember, a kinek fogai összeütődnek a bensejében duló rettenetes izgatottságtól. Mellette az asztalon feküdt egy fiatal nő, görcsösen vonaglik a tagjaiba mélyen bevágó kötelek alatt.

És a sors gunyja! A megkötözött nő mellett ott feküsznek az asztalon a felajánlott aranydarabok, melyeknek egy része szétgurult a feldult szobában.

Hogyan meneküljön? Hogy mentse meg azt a szegény, megkinzott teremtést? Egy kiáltás vagy egy mozdulat egyenlő a halállal. Mit tegyen, hogyan meneküljön? Az őrült lecsillapitására nem is gondolhatott. Mint orvos tudta, hogy ily magas foku őrjöngést szavakkal lecsillapitani nem lehet. A revolvert ki nem veheti a kezéből, mire odaér a kezével, annak ideje van kétszer is elsütni a revolvert.

Aztán az ő halálával még nincs bevégezve a dráma. A nő vele vész okvetetlenül. Meg kell hallnia annak is. Mindkettőjüknek el kell veszniök. Itt a vadonban, egy őrjöngő bolond golyója által.

De miért? Miért kell *nékie*, az ártatlannak meghalnia? Azért,

mert eleget akart tenni hivatásának, kötelességének, azért most adja oda az életét? És hozzá egy semmiért, egy senkiért, egy bolondért, a kit nem is ismer, a kit soha sem látott, a kinek a nevét sem tudja. Meghaljon ily fiatalon és a nélkül, hogy a martyrhalála által több dicsőséget hozna nevére, mint egy bogár vagy béka, melyet véletlenül agyontaposnak az uton.

Hát az édesanyja, apja, meg a többiek? A kik őt várják vissza, a kik naponként imádkoznak az ő visszajöveteleért. A kik várják haza lázasan, türelmetlenül, szivdobogással. És ő haljon meg itt e senki kezétől, a véletlen miatt!

De miért? Miért ne vesszen el *ő*, ez az őrjöngő fenevad?!

— Hiszen nekem is van fegyverem!

Hogy mennyire elkábitá a megrenditő dráma, hogy mennyire megfosztá e borzasztó veszedelem gondolkozó tehetségétől, mutatja az, hogy csak ily hosszu benső küzdelem és tusa után jutott rá az egyedüli mentő gondolatra.

— Jól van, mondá. Megteszem a kivánságát. Szegény ember, vagyok, szükségem van az aranyakra. Az asszonyt pedig nem sajnálom. Azok mind csalfák, hűtlenek. Engem is megcsaltak. Megteszem a mit követel; de csak ugy, ha segit. Fogja be a szemeit, hogy ne lásson bennünket. A fejét is szoritsa le, hogy ne zavarjon bennünket munkánkban. Csak tartsa erősen a fejét, addig én hozom a kést.

A műszerek ott feküdtek a küszöbön, a hol az orvos megdöbbenésében felejtette. Az ajtó felé ment, lehajolt a műszerekért, észrevétlenül felgombolta a lecsatolt revolver-táskát és kivette belőle a revolvert. Az őrült ezalatt az asztal széléhez állva, leszoritá a nő fejét és befogá ujjaival a szemeit.

Az orvos lassu léptekkel közeledett az asztalhoz. Néhány lépésnyire onnan leejté a műszereket. Oly közel állott az őrülthez, hogy a kinyujtott kezében tartott revolver csaknem érinté annak homlokát. Egy nyomás, egy durranás és az őrült szétzuzott koponyával bukott hanyatt.

Meg voltak mentve.

Mindenekelőtt kirántá a nő szájából a véres zsebkendőt és gyorsan felvágta a köteleket. A nő azonban fekve maradt. A megdermedés okozta-e vagy az irtózatos rettegés bénitotta-e meg, de nem tudott mozdulni. Szólani sem, csak fuldoklott és zokogott.

— Asszonyom, ne féljen semmit. Térjen magához. Meg van mentve. Jöjjön, öltözzék fel gyorsan, menjünk innen. Hol vannak a cselédei? Az udvaron egyet sem láttam. Jöjjön hamar, a kocsi vár.

Kiment a folyosóra kiáltani. Hej, cselédek, emberek, segitség!

Egy hang se válaszolt.

A nő felült az asztalon, szótlanul kezeit tördelve, majd szétszaggatott öltözékével igyekezett meztelen tagjait elfedni. Az orvos hivására és biztatására csak bólintott a fejével. Mintha megnémult volna.

— Nos, hát nem akar jönni? Itt akar maradni e barlangban, e halottnál? Ki ő? A férje vagy barátja? Vagy talán ön sem ismeri? Asszonyom, az égre kérem, siessen, nekem mennem kell minden áron. Önt sem hagyhatom itt. Öltözzék fel, én kimegyek addig.

Kiment az udvarra, keresni, hátha talál valakit, vagy legalább a kocsistól megtudakolni valamit. Benézett a nyitott szobákba, a cseléd-osztályba. Egy lelket sem talált. Kereste a kocsit, a kocsist. Sehol. Az istállóban se ló, se ember. Az egész bungalowban nem volt más senki, mint az a fiatal nő, a ki az ijedtségtől még néma és az a másik, a ki örökre néma.

Visszatért a szobába, a dráma szinhelyére. A fiatal nő — még leányos arczczal — az ágyon ült és legkevésbbé sem látszott rajta, hogy menni készülne.

— De asszonyom! Hát ön is — őrült? Csakugyan itt akar maradni? Jöjjön velem. Most már kocsink sincs. Azt is elküldötte az ön . . . az ön — férje.

— Köszönöm, uram. Köszönöm azt, a mit értem tett. Ön megmentette életemet. Megmentett ettől a borzasztó embertől. *Nem volt férjem.* Istenem, mennyit szenvedtem tőle, mennyit gyötört. Én már régen észrevettem, hogy őrült, de nem hitték nekem. *Azt mondták, csak féltékeny.* Oh, mennyit szenvedtem.

— Vigasztalódjék, asszonyom és nyugtassa meg magát. Most már tul van minden veszélyen. De csak ugy, ha nem marad itt. Kérem, öltözzék már és jöjjön velem. Nekem mennem kell haladéktalanul. Nos, jöjjön.

— Csak menjen, uram, menjen egyedül, ne törődjék én velem. Én nem mehetek, nekem itt kell maradnom.

— De miért?

— Miért, azt nem tudom. De itt maradok.

Az orvos nem zaklatta tovább. A nő oly határozottan vonakodott vele menni, hogy minden további kérés és rábeszélés eredménytelennek látszott. Neki azonban mennie kellett okvetetlenül. Az ut a kikötőig hosszu; erdőn, mezőn kell keresztül mennie, csak mig a várost eléri és azontul még néhány mértföldet kocsin kell megtennie a kikötőig. A rendőrségnél is jelentést akart még tenni. Sietnie kellett.

Magához vette a műszereit, felcsatolta a revolverét és utnak indult. Mielőtt elhagyta a tisztást és betért a sürü erdőbe, megjegyezte magának a nap állását, hogy tájékozhassa magát. Daczára, hogy már gyakrabban járt künn e környéken, ezt a vidéket nem ismerte. Csak arra emlékezett, hogy az idevezető uton kocsijok Kampongbarun jött keresztül, a mely falu a várostól délnyugatra fekszik.

Ugy vette tehát az utját, hogy keresztül vágva a sürü erdőn, egyenesen Tsandshong-Priok — a hadihajók kikötője — felé fogja azt folytatni, mely innen, ettől a ponttól *északkeletre* fekszik.

Megnézte az óráját. Hatot mutatott. Sietnie kellett, hogy a naplemente után hirtelenül beálló sötétség lehetőleg már az erdő tulsó szélén találja.

II.

Izgatott állapotban ugyan és nagyon felhevülve, de mégis könnyü kedélylyel folytatta utját. Egy a természettől alkotott töltésszerü magaslaton vezetett az, a melyet a jobb oldalról egy mély árok, inkább csak süppedés vágott el az erdő tulajdonképpeni sürüjétől.

A derengő homály hirtelen elsötétült. Az erdő is sürübb lett ugyan, vagy talán felhők is tornyosultak az égbolton, de nem ez okozta a hirtelen elsötétülést. A nap tünt le a láthatárról. Az egyenlitő alatt nem ismerik a napfeljöttét megelőző pirkadást, sem a lenyugtát követő homályt, mely lassanként megy át az éjjeli sötétségbe. Egy néhány perczczel azután, a mint a nap legfelső korongja letünik a láthatáron, már beáll a sötétség is.

Az orvos a helyi viszonyokhoz megfelelő gyorsasággal haladt, de már nem oly bizalommal, mint előbb. A sötétség nagyon rossz kisérő, különösen az erdőben. Nyom és aggaszt öntudatlanul. Tudja ezt minden ember.

A beállott sötétséggel megkezdődött a tropikus erdőknek sajátos élete.

Csörtetés, zörej, mozgás és sivitás hangzik minden oldalról. Néhaneha felhangzik egy távoli mennydörgés, a zsákmányra induló fenevadak megreszkettető orditása és üvöltése.

Az orvos most már csak lassan és a kidült fatörzseken, meg a keresztülhuzódó gyökereken minduntalan megbotolva, folytatta utját. Hiába tagadta önmaga előtt, — félt és a sötétben egyedül járó gyermekek kisérőjéhez: a fütyüléshez folyamodott.

A képzelhető legnagyobb szatira, mely az életben előfordulhat!

Egyesegyedül az őserdő rengetegjében, köröskörül a rejtelmes, félelmes és ismeretlen hangok. Minden zizzenés, sivitás és csörrenés egy-egy ismeretlen, rettenetes ellenségnek a vészjelző kiáltása. Előtte egy hosszu ut, melynek a vége kétségbeejtően bizonytalan. Szemei előtt az eltorzult arczu, görcsöen vonagló fiatal nő, mellette a szétzuzott agyu őrült. Szive lázasan dobog a kiállott izgalmaktól és a környező veszély tudatától és hogy elnémitsa magában a kitörni akaró feljajdulást — fütyülnie kell!

Hirtelen ágrecsegést és levélzörgést hall maga mellett a közvetlen közelben. Egy sötét alak, egy malay-i ugrott át a széles mocsáron. Kezében megsuhogtatott valamit és a következő pillanatban az orvos érzi, miként tekerőzik dereka körül a kidobott lassó, a melynek a végére kötött vasgömb egy erős, fájó ütést mért a mellére.

Még a lasso kidobása előtt, a mint t. i. a zörrenésre megfordulva, megpillantotta a rablót, meglepetésében öntudatlanul fölemelte a jobb karját. Igy ez most szabad volt, mig ellenben a balkarja le volt szoritva a derekához a kidobott kötél által. Mint egy kigyó, mely áldozatát akarja összezuzni, szoritotta a derekát a néhányszor körülcsavarodó kötél.

Egy másodpercznyi habozás nélkül, nem is annyira öntudattal, mint inkább gépileg, villámgyorsan kirántá a revolvert és elsüté azt, mielőtt a rabló még egyet ránthatott volna a kötélen. A malay-i egy mukkanás nélkül rogyott össze élettelenül.

A lövésre mintha életet nyert volna az egész környék, mintha a közelben lappangó állatok, madarak, hüllők és rovarok száma megtizszereződött volna, oly csahogás, huhogás és sivitás támadt egyszerre. De csak pár pillanatra, és aztán elcsendesült minden. Nyomasztó, rejtelmes csend állott be, mely kinosabb és félelmesebb volt az előbbi zajnál.

A fiatal orvos ott állott a sürü rengetegben, csaknem megdermedve az ijedtségtől. A derekán még szoritott a kötél, melyet csak a véletlen, az elhagyatottaknak védangyala háritott félre az utjából. Néhány ujjal feljebb vagy lejjebb és most megfojtva, vagy mint lábainál megkötözött áldozat, tehetetlenül feküdnék a megtámadás szinhelyén.

Leoldotta derekáról a zsineget. Bambuszból volt sodorva, végén egy ökölnagyságu kődarabbal. Az ismert gyilkoló eszköz, melylyel az erdei rablók, a személyes megtámadáshoz gyáva malayok leggyakrabban szokták áldozataikat legyilkolni. A lassot rendesen az áldozat nyaka, vagy lába köré szokták dobni. Az előbbi módszernél, melyhez gyakorlottabb kéz szükséges, a megtámadottat azonnal ártalmatlanná

teszi a fojtogató kötél, míg az utóbbinál csak a lábairól rántja le. A letepert ellenséggel aztán könnyen el lehet bánni.

Önbizalmában erősen megingatva, elszorult torokkal és hevesen dobogó szivvel folytatja utját. *Most már az irányt is elvesztette.* Arczán érezte lefolyni az izzadtságot, lábai reszkettek. Nem tudta, merre folytassa utját, jobbra vagy balra? Menjen vaktába előre, vagy térjen vissza a magános bungalowba! Nem, inkább előre.

A fák törzseit összekötő szövevényes indákon és folyondáron csak megerőltetéssel tudott átvergődni. Minduntalan keresztül fekvő korhadt törzsek és letört ágak állták el az utját. Köröskörül felhangzott ismét az a rejtelmes, sajátságos zörej és zaj, mely csakis a forró égöv rengetegeinek oly sajátságos tulajdona. A sudarakról lehangzott a lépések zajára felriasztott majmok makogása, a felvert madarak sivitása és huhogása, a fatörzsek körül csavarodó kigyók sziszegése, a menekülő óriás denevérek kisérteties suhogása. És időnkint megszólal a zsákmányra induló fenevadak csörtetése és megrezzentő orditása.

Aczélból legyen az az ideg, mely nem reszket itt és aczélból a sziv, mely nem szorul!

Még nem volt elég. Mintha ezen az egy emberen akarta volna a gondviselés megboszulni a büszke mondást: „erősebb az ember a legerősebb pálma sudaránál", — rakott tehát rája uj terheket.

Az égboltot csaknem tökéletesen elfedő sürü lombozat közül átczikázik a vakitó villámlás. Az irtózatos dörgés és ropogás oly közelről hangzik, mintha a felhők a fák koronáján ülnének. Megered az eső, az Egyenlitő zugó zápora, mely nem sugarakban, hanem egy összefolyó óriási viztömegben zudul alá. Lehajtja a szédületes magas pálmák sürü koronáját és leveri a fákról az emberfej nagyságu gyümölcsöket.

Koromsötétség állott be. Az ingoványos, süppedő talaj enged a lábnyomásnak és a megkinzott szegény ember térdig sülyed az elkorhadt vén törzsek és rothadó levelekből képezett zsombékokba. Arczát, mellét és karjait karczolja a szurós tövis és fölhasitja az erős folyondár. Ruhája foszlányokban lóg re róla és végigfoly rajta a rettenetes nehéz munka izzadsága meg a szakadó zápor.

Kimerülve, ellankadva rogyott le egy fatörzsre. Lemondott minden reményről, minden további küzdésről. Ugy is hasztalan volna. A fáradtság, éhség és a borzasztó izgalmak végképpen kimeritették. Tikkasztó szomjuságát enyhitette némileg az eső meleg vizével.

— Ez tehát a vég, sóhajta fel. Ez a küzdésnek, akaratnak és elszántságnak a véghatára. Befutottam a pályámat, bevégeztem az

életet, a végnél vagyok. A fényes, boldog jövő itt végződik az őserdőben. El kell pusztulnom e vadonban, hogy táplálékul szolgáljak a ragadozó bestiáknak vagy a hangyáknak, mint egy kimult majom, melyet agyonharapott egy mérges kigyó. Elrothadni e rengetegben ezzel az évszázados korhadt törzszsel, ezekkel a rothadt gyümölcsökkel és lehullott falevelekkel, hogy aztán magasabbra nőjjön vagy tiz szál fü! . . . Istenem! mit vétettem, hogy ily sulyosan büntetsz, hogy igy gyötörsz? Miért mentem el hazulról, miért hagytam ott csendes, boldog otthonomat! Isten, miért vertél meg a vágygyal, a nagyravágyás átkával! . . . Szegény édes jó anyám! Tudom, ti vártok engem, ti imádkoztok érettem. Vártok engem, mint én vágytam a boldog nap után, hogy visszatérjek hozzátok, körötökbe. Azok a boldog napok, hiu vágyak, balga remények! Mily szépnek képzeltem a jövőt! . . .

— Eh mit kesergek itt, mint egy megbüntetett gyermek! Talán még sirtam is egy kicsit? Szégyen, leülni és pityeregni! Rajta, előre! Ha eddig el nem estem, kibirom ezután is. Hiszen nincs pisztoly a homlokomnak szegezve, sem kötél nem szoritja a derekamat! Eltévedtem, hát olyan nagy baj az? Én vagyok az első ember, a ki eltévedt az erdőn? És ha ugy is lenne, megadjam magam már most, a mig még van bennem egy kis erő, egy kis ellentállás? Miért ne harczoljak tovább, miért ne próbáljam meg a kivergődést? Megyek addig, a mig birom tagjaimat, a mig kifogy a lélegzetem, a mig össze nem rogyok. *Ezt* a sorsot, *ezt* a véget ott is megtalálom? Rajta, előre, ne csüggedj! Isten és anyám! Segitsetek!

A lesujtó elcsüggedés helyet adott a férfias elhatározásnak, a mindent koczkáztató elszántságnak. Tagjai visszanyerték az erőt, szive a bátorságot. Felugrott és tovább ment. Az eső megszünt, zavartalan, néma csend köröskörül és sürü sötétség.

Végigtapogatózott a fák között és a mohos oldalukról megtudta az *északnyugati* irányt és igy kiszámithatta az *északkeletit*, a mely felé tartania kellett. Vállaival és mellével hatolt be a sürü szövevénybe kezeit véresre tépte az erős folyondár: vérrel vegyes izzadtság folyt rajta végig. Nem látott semmit, nem tudott semmiről, nem érzett semmit. Csak haladt és nyomult előre, irány, terv és czél nélkül, mint a küzdtéren szisztematikusan felbőszitett bika, a mely a matador késével a nyakában rohan, öklel és zuz mindent, mig összerogy és meghal. Ugyszólva rohant előre. A kétségbeesés megtizszerezte erejét, tört és zuzott, átugrott az akadályokon és futott, a hol néhány lépésnyi szabad térre jutott.

A sürü rengeteg kissé ritkulni kezdett; a lombok között már lát-

ható volt néhány ragyogó csillag: neki mindmegannyi „szende fényü szép szövétnek".

Egy uj, jól ismert hang üté meg füleit: a tenger mormogása, a szirteken megtörő hullámok zajlása.

És a mely pillanatban megpillantá maga előtt a tengert, ugyanazon pillanatban — lezuhant egynéhány méternyi mélységbe.

Az országutra esett, mely az erdő és a tenger között huzódott végig. A zuhanás erejét nagy mértékben csökkentette az előbbi eső, mely felpuhitotta a talajt. Mindazonáltal sulyosan megütötte magát.

Fel akart emelkedni, de képtelen volt reá. Minden tagja fájt és el volt zsibbadva. Különösen a bal lábán, a csuklónál érzett heves fájdalmakat. Ott szenvedte a legnagyobb zuzódást. Néhány percz mulva, összeszedvén minden erejét, feltápászkodott és biczegve folytatta utját. Csak most vette észre, mekkorát tévedett az irányban. A mennyire a fák mohos oldaláról kiszámithatta az északnyugati irányt (tudvalevőleg a fáknak ebbe az irányba eső oldalai vannak legdusabban benőve mohával), azt hitte, hogy az erdőn keresztülvergődve, Tandshong-Prioknál, a hadi kikötő közelében fog kijutni, mialatt a város és elővárosok *balkézt* fognak elmaradni.

Ellenkezőleg történt. Mindazok a faluk, Kamponglama, Dhsakatara, Gunagsahari *jobbra* maradtak el és igy Tandshong-Priok helyett annak éppen az ellenkező oldalára, kiindulási pontjától *északnyugotra* jutott. Tehát még jóval messzebb, mint a hol a hajóról kijövetele alkalmával a csónakból kiszállott.

III.

Hogy innen az „Albatros"-ra jusson, vagy gyalog kelletett volna végigmennie a tengerparton, mig a hadihajók kikötőjéhez, Tandshong-Priokhoz ér, vagy pedig itt csónakba kell szállnia és végig eveznie az egész kereskedelmi kikötőn.

A hosszu utat gyalog megtenni, a sánta lábbal, kimerülten, arra gondolnia sem lehetett. Kocsik ezen a vidéken, ilyen időben — órája éjfél utáni kettőt mutatott — soha sincsenek. Az előtte fekvő kereskedelmi kikötő tele volt a legkülönbözőbb járművekkel Többnyire kisebb rangu gőzösök voltak, melyek a közelfekvő szigetekkel tartják fenn a közlekedést. A karcsu gőzösök között temérdek dzsunke, a khinaiaknak ez özönviz előtti otromba járműve, emelkedett ki hatalmas tat-jával és görbe árboczaival.

Ezekről a hajókról segitséget hivni lehetetlen volt, miután a sekély vizállás miatt a hajók a parttól távol vetik ki horgonyaikat.

Nem maradt más hátra, mint a parton kikötött csónakosok egyikét felszólítani, hogy vigye hajójára, jólehet tudta, hogy egy ilyen csónakutazás ebben az időben, egy ilyen csónakossal nem egészen veszélytelen.

Valamivel lejebb, ott a hol a várost átmetsző csatorna ömlik a tengerbe, talált is néhány khinai kulit, a kik sampanagjaikban heverve vártak a véletlenre.

Beszállás előtt az orvosnak volt annyi előrelátása, meggyőződni a felől, hogy csak *egy* ember legyen a sampangban. Tudta tapasztalatból, hogy az eltünt idegenek közül sokan lelték halálukat ilyen sampangban.

Ezek a kulik, a sampangok evezősei, a mennyire gyávák, épp oly alattomos, lelketlen, gonosz gyilkosok — ha a körülmények megengedik. Egy ember életét kioltani annyi előttük, mint egy férget eltaposni, kivált ha a rajtakapástól nem kell tartaniok.

Ezrével meg ezrével vannak egyes kikötőkben, a hol többnyire semmi ellenőrzés alatt sem állanak, Shanghai, Honkong, Saïgon és más ezekhez hasonló rendezett viszonyu kikötők kivételével. Ezekben a városokban a parton, vagy a beszálló hidon álló rendőr följegyzi a sampang számát, valamint a csónakba szállónak a nevét és a hajóét, a melyre evezni akar. És mégis elég gyakran tünnek el az idegenek.

Más kikötőkben azonban többnyire összezsufolva, tömegesen élnek, mint a férgek. A nagyobb csónakokon 8—10 személyből álló családok, a melyeknek tagjai néha egész életökben el nem hagyják a csónakot. Ezeken születnek és ezeken halnak meg.

A kisebb sampangokon egyedül élnek. Valahányszor egy ilyen magányos kulit láttam apró kis sampangjában, mindig nagy hasonlóságot találtam közte és a hálójába visszavonult, zsákmányra leső pók között.

Számuk nincs, nevük sincs; nappal csónakosok, esetleg teherhordók, éjjel pedig rablók és gyilkosok. Ha félnek, meghunyászkodnak és rabszolgailag alázatosak. Éjjel azonban, ha egyedül van a zsákmány, lelketlen gonoszok és ravaszok. Egy khinai kuli képes az embert leszurni egy pár centért vagy a pipájáért.

Némelyiknek *kettős fenekü* csónakja van. Az evezőpadon ül az egyik, mutatva a bizalomgerjesztő „egyes számot“, mialatt lenn, a fenék alatt elrejtve hasal a második. A mint aztán a csónak kiér a kikötő elhagyatottabb részére, a fenék egyszerre fölemelkedik és a meglepett utas megfojtva vagy a gyiloktól leszurva a tenger fenekén leli sirját.

Egy ilyen „bizalomgerjesztő egyes sampangba“ szállott az orvos.

A szélesvállu, meztelen kuli apró, szuró fekete szemeivel álmosan pislogva emelte fel lámpáját és segitett beszállani a biczegő utasnak.

Ez megjelölte hajóját — helyesebben az irányt — és leült a csónak hátulsó padjára kiteritett mocskos rongydarabra. A csónakos vele szembe, kezeibe vette az evezőket és a csónak megindult.

A kereskedelmi hajók egy sürü tömegben feküdtek közel egymáshoz. A csónak utjától balra, a tenger felé maradtak el. Köztük és a Tandshong-Prioknál horgonyzó hadihajók között mintegy két tengeri mértföldnyi terület feküdt.

Kinai sampang.

A hollandi a csónakba szállás pillanatától kezdve szemmel tartotta már a khinait. Meggyőződött felőle, hogy a csónaknak nincs kettős feneke a revolverében is bizva, biztonságban érezte magát. Utóvégre is nem minden kuli gyilkos is. — *Egy* kutyával még fölveszem a versenyt, gondolá magában, de azért vigyázott magára.

A khinai szemben ült vele, háttal a czél felé. Közte és a kuli közt még két pad feküdt keresztbe a csónakon. A khinai izmos kezeivel mélyen sülyesztette be evezőit és a csónak gyorsan siklott a sima viz tükrén.

Mint minden khinai evezős, mélyen előrehajolt az evezők bebocsátásánál és ép oly mélyen hátradőlt a kirántásnál.

Köröskörül néma csend. Egész utjokban egyetlen csónakkal sem találkoztak. A tenger tükre sima volt, miután a zápor után még a hullámzó tenger is le szokott csendesülni. — Hirtelen, mint a zsákmányra ugró tigris, felpattant a khinai. A mély előrehajlásnál elbocsátá a két evezőt, egyetlen lépéssel a hollandi mellett termett; egyik kezével torkon ragadta, a másik kezével kihuzta kését az övén lógó bőrtokból, lesujtott vele.

A megtámadott orvos visszadőlt az erős rohamtól. Állát erősen

leszoritotta a mellére, hogy a rabló a torkához ne férjen; balkezével feltartotta a lesujtó kart és jobbjával a revolverét kereste.

Az átkozott táska be volt gombolva! Minden tized másodpercz egy halál lehet és a táska be van gombolva! És a kigomboló kéz reszket a dühtől, a rettegéstől, a rettenetes felindulástól!

A khinai három-négyszer sujtott le hosszu késével. Az orvos a vállára és mellére irányzott szurásokat félreterelte ugyan feltartott baljával, de valamennyi felhasitotta a balkarját. Az állát csaknem szétmarczangolta a khinai, a mint kezével a torkához akart jutni. Irtózatos küzdelem, egy küzdés életre-halálra támadt közöttük. Néhány másodpercz mulva — mindannyi egy-egy évszázad — künn volt a revolver és a következő pillanatban élettelenül bukott a rabló széles nehéz testével a megtámadottra, a kinek a ruháján végig folyt a szétlocscsant agy meg a vér.

Undorral dobta le magáról az utálatos terhet. Határtalan dühében, véghetetlen megvetésben rárohant az orvos a mozdulatlanul fekvő testre. Meg volt fosztva minden emberi érzelemtől, kivetkőzve önmagából. Ádáz, vak dühvel, a kétségbeesett küzdelem után a győztes bestia szétmarczangoló, vérszomjas dühével rohant a hullára.

— Te féreg! Te hyéna! Te mocskos bestia! Még te is!?

És minden szónál koponyájára ütött revolvere agyával. Darabokra törte. Szétzuzta a még megmaradt részt és aztán — visszahanyatlott helyére, csaknem ájultan.

Minden tagja fájt. Lába sajgott az előbbi zuhanástól és balkarja a vágásoktól csaknem szétroncsolva lógott le.

— Ide hozzám! Segitség!

Eredménytelenül, mint a sivatagon, hangzott el a vészkiáltás a néma éjben. Ismételte kiáltásait; orditott; hasztalanul. A csónak ott lebegett a viz szinén, mint a szárnyaszegett madár.

Ugy a hogy, bekötözte a sebeket és leoldott revolverének a szijával megállitotta a vérzést. Jobb kezébe vette az egyik evezőt és a hadi kikötő felé evezett.

Az előárboczokra felvont jelzőlámpákat már tisztán kivehette. Alig volt a hajóktól mintegy ezer méternyire. Csak addig akarta vonszolni magát, mig a hajókhoz halltávolba jön.

Kinosan, irtózatos gyötrelmek között evezett tovább. Ki akarta dobni a csónakból az utálatos terhet, de nem volt hozzá ereje. Csak a végmegfeszitéssel tudta tartani kezében a hosszu evezőt.

„Albatros! Albatros!“ kiáltá teljes erővel, a midőn már kivehette a hatalmas hajók körvonalait.

— Albatros! Albatros!

— Csónak előre! — felelt az őrszem a legközelebbi hajóról. — Az „Albatros" volt!

— Ide hozzám! Segitség! Meg vagyok sebesitve. Meg vagyok bénitva! Segitség!

Rövid idő mulva hallotta az evezők csapásait. Azt a szabatos, kimért és erőteljes evezőcsapást, melyről már messziről meg lehet ismerni a hadihajók csónakjait.

Néhány percz mulva mellette volt a fehér csónak. A derék matrózok meghökkenve, mint egy kisértetre néztek a megtépett alakra. Alig hittek szemeiknek. Ez legyen az „Albatros" orvosa?

Átvették magukhoz a csónakba, magukhoz csatolták a sampangot és a hajóra eveztek. A sebesültet felvitték a fedélzetre. Borzasztó látványt nyujtott. Arcza és teste fölkarczolva, megtépve, a ruhája szerteszét tépve. Tetőtől talpig lucskosan, sárral és vérrel fedve; béna lábbal szétmarczangolt karral feküdt a fedélzeten. A matrózok szánalommal és borzalommal néztek reá. — Mit állhatott ki, mennyit szenvedhetett szegény!

Gyorsan előhivták a szomszéd hajó orvosát. Ez alatt a sebesültet levitték a kabinjába; leszedték a rongyait, megmosdatták és bekötözték a sebeit.

A hajón már nyugtalanul várták. Tudták, hogy éjjelre haza *kell* jönnie okvetlenül, a parancsnok határozott parancsára. Miután nem tért haza, sejtették, hogy baj érte. Elveszettnek hitték és már megtették az előkészületeket a keresésére.

És ime, most itt van, éjféli három órakor. Igaz, hogy egy kicsit megtépve, de legalább itt van.

A felköltött parancsnok oly örömmel fogadta, mintha elveszettnek hitt gyermeke tért volna haza.

Elhalmozták kérdésekkel, mig aztán közbe szólott az orvos.

— Hagyják most, uraim, hadd pihenje ki magát. Ugy látszik, van oka bőven a pihenésre.

Még hetekkel az eseményteljes éj után, sulyos betegen feküdt Batávia egyik kórházában, a hova már másnap átszállitották. Később, midőn némileg magához tért, visszahozták a hajóra, mely Batáviát elhagyni készült.

Singapurába érve, ismét kiszállitották a szárazföldre, miután még sokkal gyengébb volt, semhogy megtehette volna a fáradalmas oczeáni utakat.

Igy találtuk mi Bukit-Timahban ott tartózkodásának ugyan már

második havában, de még oly állapotban, hogy nem egyhamar volt kilátása elhagyhatni aequatorális üdülőhelyét.

És mind e gyötrelmeknek és átküzdött veszélyeknek egy egykori portugál hajóskapitány volt az oka; a ki a Batávia és Surabaya közti vidékeken parancsnokolt egy spanyol gőzösön.

Ő azonban csak közvetett ok volt. De ki volt a közvetlen, az eredeti ok?

Természetesen egy — asszony.*)

---

*) A hollandi orvos esetének leirásában hiven annak közléséhez tartottam magamat, a minek reprudukálása a helyi viszonyokkal való tájékozottságom folytán vált lehetségessé. Azon okból, hogy hiven az előadáshoz tartottam magamat, szükségesnek tartom a közlemény első részéhez, t. i. az „őrült"-tel való eseményhez egy megjegyzést tenni.

Az elmebetegségeknek ilynemü formája, mint a hogy az abban le van irva — legalább Európában, t. i. a mérsékelt zóna alatt — ismeretlen. Mi nem ismerjük az elmebetegségeknek egyetlen formáját sem, melynek kórképe vagy tünetei megegyeznének az emlitett „őrült" magaviselete által „külölt" (magyarul: nyilvánitott) tünetekkel.

Az idegen férfinak raffinált fondorlattal elkészitett terve, mely okvetlenül fegyelmezett gondolkozásra vall és kizárja a dissimulatiot (a nő előzetes lekötözése, a csónak és kocsi kirendelése, a cselédek eltávolitása, a kocsi prompt eltünése stb.), továbbá az arczizmok és a gesztusok közötti ellentét, az izgatottságot nyomban követő nyugalom és viszont, — mindez nagyon homályos és egy kórképnek nem fel meg.

A tuláradó szóbőség ilyen tartalommal és ilyen logicai összefüggésben, az eroticus indok, cannibalis követelés egy harmadik személytől stb., mindezek zürzavaros dolgok ugyan, de az elmekórosok modorának egyetlen-egyikével sem egyeztethető össze. Egyetlen mozzanat: a milliókkal való dobálózás felel meg a paralyticus határokat nem ismerő nagyzásának.

E megjegyzésre orvosi mivoltomnál fogva érzem magamat indittatva, melyet hollandi collegámmal szemben nem mulasztottam el annak idején megtenni.

Dr. Gáspár

TALÁLKOZÁSOK A TENGEREN.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A M N MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Találkozások a tengeren.

I.

A midőn expedicziónk alkalmával először haladtunk végig a Veres-tengeren s először voltunk kitéve a tropikus égöv tikkasztó forróságának és szokatlan nehéz viszonyainak, akkor azzal vigasztaltuk magunkat, hogy *ezek a napok* lesznek egész missziónk alatt a legnehezebbek.

A mikor pedig később Khina belsejében, a barátságtalan és vad Yangtce-Kiangon kínlódtunk végig harmincz napot leirhatatlan nehéz és sanyaru viszonyok között, akkor örömmel néztünk eléje utazásunk ezután következő részének, azon reményben, hogy bárhova is menjünk innen, csak kellemesebb és könnyebb viszonyok közé fogunk jutni. És a midőn expedicziónk vége felé, a hazavezető uton másodszor haladtunk fel a Veres-tengeren, akkor meggyőződtünk a felől, hogy nem jó lemente előtt dicsérni a napot.

Most, a midőn az Ázsia körüli expedicziő már csak mint egy átélt tény emléke van mögöttünk, bátran állitható, hogy ezek a napok voltak a legnehezebbek.

Az indiai Oczeánról a Bab-el Mandeb szorosan betérve a Veres-tengerre, szembe csapott bennünket az egész tenger hosszán végig dühöngő Számum, mely változatlan erővel tartott napokon keresztül. A viharszerü ellenkező szél és az óriási hullámjárás következtében a vitorlákkal eszközlendő fellavirozásról szó sem lehetett. Sőt ellenkezőleg, a hajó gépezetét a végletekig megerőltették, hogy felküzdhesse magát az óriási hullámok ellen.

A hőség már az indiai Oczeánon is ugyszólván eltürhetetlen volt, holott akkor még vitorla alatt jártunk és a kazánok nem voltak fütve. A mint azonban a gépet müködésbe hozták, az elviselhetetlennek *képzelt* forróság rögtön és tetemesen növekedett.

Könyörtelenül üvöltött végig a fedélzeten napokon át a finom homokkal és meleg vizpárával telitett Számum szele, a melyen a perzselő nap csak mint egy sárga, elmosódott, izzó korong látszott keresztül. A levegő oly forró volt, mintha egy végtelen nagyságu sütőkemenczéből fujták volna reánk.

Minden perczben végig söpörték a hullámok a hajót. Hogy megvédjék a hajó üregét a betóduló viztömeg ellen, minden oldalablakot és fedélzetnyilást vizmentesen elzártak, a mi által a hajó üregе valóságos pokollá változott. Mert eltekintve a hőségtől, már maga a levegő is irtózatos volt lenn a korridorban, 230 ember élt *a napokig nem szellőztetett* alacsony és szük helyiségben.

A hőmérő a napon 66°-ot mutatott; árnyékban, a kettős ernyők alatt 42°-ot; lent a korridorban és a kabinokban állandóan 34° volt a hőség; a gépeknél pedig és a kazánoknál 68°-nyi melegség uralkodott! *(Február havában!)*

Daczára a nagymérvü testi bágyadtságnak és szellemi lehangoltságnak, alvásról szó sem lehetett. Öt percznyi fekvés után az ágynemü tökéletesen át volt izzadva. Mert t. i. izzadtunk határtanul. És minél többet izzadtunk, annál többet ittunk, vagy akár megforditva: minél többet ittunk, annál többet izzadtunk. Össze-vissza ittunk mindennemü folyadékot, a mi éppen kéz alá került, a desztillált tengerviztől kezdve egészen a czukortalan hideg theáig. Notabene: *a leghüsebb* italunk testvérek között megért 30° Celsiust!

Ráadásul el voltunk látva bőven az ugynevezett „hőség-küteggel" (Preackling Heat), a tropikus égöv e kinos átkával. Alig volt egy ember a hajón, kinek teste nem volt sürün elfedve e makacs és kinos küteggel, mely szur, mint ezer finom tü és viszket, mint a rüh.

Daczára a gépek megfeszitett erőlködésének, a korvetta csak lassan tudott felvergődni az ellenkező szél és hullámjárás ellen. A gép prüszkölt, zakatolt és lihegett, mint egy hosszu tehervonat mozdonya fel a meredek kaptatón. A széles, magas kürtő szakadatlanul okádta a hatalmas, fekete füstoszlopot, melyet éjjelenkint kisértetiesen megvilágitottak a füsttel együtt elszálló izzó széndarabok, A szokásos 10 mértföld helyett, melyet korvettánk 1460 lóerejü gépe normális viszonyok között képes óránkint megtenni, ezuttal csak 4 mértföldet tudtunk futni.

Nem lesz talán érdektelen megemliteni, hogy a Yanytce-Kiangon a 10 mértföld helyett hetenkint csak *egy* mértföldet tudtunk megtenni; sőt egyes pontokon az is megtörtént, hogy a hajó meg sem mozdult helyéről és a rohamos ragadó ár egészen *keresztbe fektette a folyón.*

Csónak a nyilt tengeren.

IMF MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Csakis egy hirtelen kanyarodás, t. i. ki a veszélyes örvényből és egyenesen neki a tulsó partnak, mentette meg a hajót a bizonyos veszélyből.

Mintegy 600 mértföldnyire haladtunk igy fel a Verestengeren és már csak 800 mértföldnyire voltunk Sueztől, a mely ut megtevésére számitásunk szerint legfölebb nyolcz napra volt szükségünk, ha az egész Verestengeren végig gőzzel tesszük meg az utat. (Vitorlákkal talán négy hétbe is került volna ez az ut.)

Körülbelül Dsiddah magaslatán lehettünk, a midőn az előárboczról az őrszem egy hajót jelzett szembejövő iránynyal. A jelzett hajó csakugyan egyenesen felénk vett irányt. Már távolról látható volt, hogy nehéz havariája van, miután feltünő lassan közeledett. Az is gyanus volt, hogy az árboczán vitorlákat hordott, holott kereskedelmi gőzhajók csak a legritkább esetben feszitik ki vitorláikat.

Természetesen angol hajó volt. Azért mondom: természetesen, mert tiz hajó közül, melylyel az ember találkozik, hat bizonyosan angol lobogó alatt jár.

Mintegy 600 méternyire tőlünk megkezdette nemzetközi lobogóival a jelzéseket, melynek tartalma körülbelül az volt, hogy „Traveller"-nek hivják, gyorsáru- és személy-szállitó, Liverpoolból jön és Jáva szigetére tart; nehéz havariája van a csavaron, további utja bizonytalan, kéri tehát segélyünket.

Rendkivül lehangoló benyomást okozott reánk e néhány mondat. Előre látható volt, hogy a segélynyujtás következtében a remélt 8 nap helyett esetleg még egyszer annyit kell a Verestengeren töltenünk.

A segélyt megtagadni azonban lehetetlen. A „nemzetközi tengerjog" szigoruan előirja, hogy *minden* hajó, melyet egy „tengerveszélyben" levő hajó segélyért szólit fel, *minden körülmények között* köteles tehetsége szerint a kért segélyt nyujtani, feltéve, ha ő maga nem forog veszélyben.

Nem szivesen ugyan, de engedve a szükségnek, meg az erkölcsi kötelességnek, a parancsnok megigérte a kért segélyt.

— Miben áll a havaria? Mire van szüksége? — kérdé a „Travellert".

— A csavarnak elveszett három szárnya. Egyik Malta alatt, kettő a Verestengeren. Most már csak egy van. Ha ez az utolsó is elvész, akkor el van veszve a hajó is. Kisérjen tehát Perimig!

Hm! Nem rossz. Tehát vissza a Bab-el Mandeb szorosra, a hol éppen hat nappal ezelőtt voltunk. Azaz 600 mértföldnyire vissza — Perimig; onnan ismét 600 mértföldet vissza, erre a pontra, a hol most vagyunk; innen Suezig még van 800 mértföld; 600-at pedig már meg-

tettünk. Tehát 1400 mértföld helyett 2600! És még hozzá *ilyen* viszonyok között!

A kedvtelenség hatványozva fokozódott.

— Perimig nem kisérem, — jelzé vissza a parancsnok, — mert az az utammal diametrálisan ellenkező irányban esik. Hanem elkisérem Dsiddahba, Suakimba vagy Massauahba.

— Dsiddahba, Suakimba vagy Massauahba nem mehetek, mert azok az *én* utammal esnek diametrálisan ellenkező irányba. Azonkivül Perimban hajógyár van, a hol havariámat kijavithatom. Az utam pedig sürgős! — felele a „Traveller".

Három érv egy ellen, a melyek közül már egy is az ő javára nyomta volna a mérleget. A mi utunk nem volt sietős. Nekünk t. i. most már, hogy a hátunk mögött voltak a khinai vizek meg az indiai Oczeán, mindegy volt, hogy márczius végén vagy október elején érünk-e a főhadi kikötőbe. A „Traveller"-nek ellenben minden napi késedelemért tetemes összeget kellett volna fizetnie. Tehát neki van igaza? Nem marad más hátra, mint megfordulni és menni vissza Perimbe.

— Hány mértföldet képes megtenni? Ki fizeti a költségeket? — kérdé a parancsnok megfordulása előtt.

— A széllel és hullámmal talán megteszek nyolczat. A költségre pedig „carta blancát" adok egy port-saidi bankra.

All right, akkor menjünk. A találkozás szinhelye előbb meg lőn állapitva csillagászatilag a hajónapló számára, azután megindult a kisérés. Az angolban alaposan csalódtunk. Mi azt hittük, hogy az ő nyolcz mértföldje nem egyéb mint — renommirozás és azért mond ilyen sokat, hogy a parancsnok annál könnyebben határozza el magát a kisérésre. Nem hittünk neki és el voltunk készülve, hogy nem sokára „slepp"-be kell vennünk, vagy pedig, hogy a legjobb esetben is legfeljebb csak három mértföldet fogunk futni.

Ellenkezőleg történt. Nekünk, a segélynyujtóknak, *a gépek teljes megerőltetésével* kellett futnunk, hogy nyomába maradhassunk a „szegény sebesült" Travellernek.

A mi különben nagyon természetes. A mi korvettánk ugyanis, a melynek hatalmas vitorláiban áll a tulajdonképeni ereje és a gépe inkább csak mint kisegitő motor szerepel, a legjobb esetben is csak 10 mértföldnyi gyorsaságot képes kifejtenni. Jelenleg azonban még ez a 10 mértföld is nyolczra redukálódott egy kis jelentéktelen baj miatt. Az angol ellenben, mint modern gyorsjáró hajó, mely 16 mértföldet fut normális viszonyok között, nehéz havariája daczára is könnyen megtett 8—9 mértföldet, 6000 lóerejü gépével.

A kiséretre különben is csak azért volt szüksége, hogy a közelben legyünk arra az esetre, ha a propellernek az utolsó szárnya is elveszett volna. Mert ez esetben a hajó mint egy tehetetlen vastömeg hánykolódott volna a hullámokon és bizonyára tönkre ment volna a tömérdek zátonyon és szirteken, a melyekről a Verestenger — különösen a déli része — oly félelmesen hirhedt.

Két napig tartott a kisérés, mely azonban inkább — üldözés volt. A mi gépeink már előbb annyira meg voltak erőltetve, hogy ily gyorsaság kifejtésére alig lettek volna tovább képesek. A lobogó becsületét azonban meg kell menteni *minden áron*. Tehát csak rajta, tovább, a végkimerülésig.

Szerencsénkre közbe jött a véletlen, a „Gondviselés üzletvezetője." A hullámzás t. i. lecsendesült, az idő kiderült. A „Traveller" pedig azt remélte, hogy a lenyugodott tengeren kibirja az egyetlen csavarszárny a Peremig még hátralévő utat. Megállott tehát, hogy bevárjon minket és hogy megköszönje a segitséget. Ujból megállapitottuk a csillagászati pontot és a két hajó egy barátságos „Good bye"-jal elvált. Az angol folytatta utját délre Perimnek, mi pedig visszafordultunk északra.

Néhány nappal később Dsiddahban, a hova be kellett térnünk szén- és élelmikészleteink kiegészitése végett, találkoztunk egy orosz hadihajóval, mely a kelet-afrikai partokról jött és a melyet ugyanaz a sors ért, mint minket. Még pedig szintén a szerencsétlen „Traveller"-rel.

Alig husz mértföldnyire attól a ponttól, a melyen mi elhagytuk, csakugyan szerencsésen *elveszté az utolsó csavarszárnyat is* és ki tudja, mi lett volna belőle, ha a gondviselés nem hozza utjába ugyanaz nap az orosz hajót.

De sok gyermek maradt volna árván és de sok asszony lett volna özvegygyé!

II.

A „Traveller"-rel való találkozásunk után mintegy három héttel sokkal kedvezőbb körülmények között találkoztunk egy másik hajóval, egy kedves régi, jó ismerősünkkel, a „II. Vilmos császárral."

E hajóval Ceylon szigetén, Colombo kikötőjében találkoztunk először és daczára, hogy „csak" kereskedelmi hajó, a legjobb barátságba léptünk vele. Ennek a leereszkedésnek oka egyrészt abban állott, hogy az időtájt járt a mi pánczélflottánk a német partokon, a hol a németek a legbensőbb barátsággal és kitüntetéssel fogadták bajtársainkat. Ugy illett tehát, hogy mi is barátságot kössünk a Pidurutallagalla tövénél.

De voltak más okaink is a „II. Vilmos császárral“ jó barátságban élni. Colombo kikötője, mely nemcsak, hogy talán egyik legszebb pontja a földgömbnek, hanem már rendes körülmények között is egyike a legélénkebb kikötőknek, ott tartózkodásunk idejében különösen élénk s mozgalmas volt. Ugyanis több világhirü hajótársulat elhatározta egy bizonyos ok miatt, hogy megváltoztatják hajóik menetét, a mennyiben t. i. azokat a hajókat, a melyek eddig a Nyugattal tartották fenn a közlekedést, ezután Keletre küldik és visszont a keletiek nyugatra. Központul Colombo lőn kijelölve, az idő pedig deczember másik felére kitüzve.

Igy történt aztán, hogy karácsony körül Colomboban horgonyzott az Oczeánt járó kereskedelmi hajók néhány leghatalmasabbja és legbüszkébbje. E hajók között volt egynéhány, pl. az „Oczeánia“, a „II. Vilmos császár“, melyek épp ugy páratlanok a maguk nemükben, mint akár a „Trafalgar“ vagy a „Lepantó“ pánczéltornyos kolosszusok a hadihajók között.

Colombo gyönyörü utczáinak érdekes benszülött közönsége csaknem egészen elenyészett a temérdek idegen között, a kik ez idő alatt a várost elözönlötték. E néhány nap alatt Európa és Amerika csaknem valamennyi müvelt nemzetének a nyelve hallható volt a szállodák terrászain, vagy a kirakatok előtt. Az ebédnél pedig könnyen megtörténhetett, hogy ugyanegy asztal mellé kerültek a table d'hote-nál pl. Callao, Wladiwostok, Saravak, New-Orleans, Hyogo, Tien-Csin, Fernando-Po, Adalaide és Bahia képviselői.

A kikötő ez érdekes mozgalmához nagyban hozzájárult még egy másik körülmény, mely nem kevésbbé érdekes, mint az előbbi.

Colomboban t. i. számos angol lovasság „fekszik“ és ennek megfelelően számos lovastiszt tartózkodik. Ezek többnyire fiatal lordok, másodszülöttek, a kiknek nincs pénzük, de van czimerük. A szomszéd Elő-Indiában pedig: Madrasban, Bombayban, Calcuttában viszont nagyon sok ültetvényes van, a kiknek nincs ugyan czimerük, de vannak mértföldekre terjedő ültetvényeik és szőke fürtü, rózsás arczu misseik, a kik nagyon szivesen hallgatnak a lady czimre. Miután azonban a lovastisztek nem mehetnek kedvük szerint Madrasba vagy Calcuttában, ellenben az ültetvényekkel és missekkel biró papák jöhetnek Colomboba — nyaralni, megtörténik tehát minden év vége felé, hogy Colomboban ilyenkor az embernek minden ujjára jut egy indiai nábob és minden nábobkisasszonynak az ujjára egy — jegygyürü.

Nekünk ugyan a gyürüosztogatásba — sajnos — nem volt részünk, de volt az ismeretség-kötésekben, bálokban, meghivásokban, a melyek

tudvalevőleg normális viszonyok között a gyürühistóriák előzményei szoktak lenni.

Az „Union club“ és a „Hotel Oriental“ termei után a „II. Vilmos császár“ fedélzete volt számunkra leggyakrabban a találkozási hely a colomboi ideiglenes társasággal. E hajó ugyanis — ámbár akkor csak a negyedik-ötödik utját tette meg — már is el volt ismerve, hogy mint személy-szállitó hajó páratlanul áll a maga nemében. Jelenleg nem uszik a tengeren hajó, — kivéve egynéhány fejedelmi vagy klubbeli yachtot — mely fényüzésre, pompára, kényelemre, de különösen nagyságra nézve ezzel a hajóval vetekedhetnék.

Az utazó közönség és gyarmatlakók kiváncsiságából kifolyólag csakhamar a bon-tonhoz tartozott a „II. Vilmos császárt“ meglátogatni és a kedves, csinos kis missek tényleg bebizonyitották, hogy a „germansiph“ ez időben „the greatest attraction, indeed“.

Az ilyen nemzetközi összejövetelek alkalmával tudvalevőleg gyorsan jönnek létre az ismeretségek és épp oly gyorsan jön létre egy kis improvizált tánczmulatság, különösen a gyarmatokon. A tudat, hogy az együttlét az utolsó az egész életben, hogy egy másik összejövetel az életben aligha lehetséges, továbbá az a mámoritó, balzsamos édes levegő, hogy ilyenkor még a szigoruan exlusiv angol miss, a büszke spanyol sennorita, az öntudatos olasz signorina is megenged magának egy gyöngédebb tekintetet, egy melegebb kézszoritást

Feledhetlen gyönyörü esték voltak azok a „II. Vilmos császár“ fedélzetén. Egyike azoknak az érdekes jeleneteknek, a minőket ritkán élvez az ember életében. Minden, a mi a fedélzeten volt, exotikus, szokatlan gyönyörü és uj: a növények, a zene, a tánczok, a közönség, a modor és a társalgás. Gyönyörü látványt nyujtott a különböző nemzetiségü fiatal nők és leányok csoportozata, mindnyájan könnyü és lenge hófehér öltözetben, a tropikus hőség által megengedett kaczér szabadalommal.

Mindazonáltal eszembe juttatták e tánczmulatságok a hazai emlékeket is, a mennyiben mindannyiszor önkénytelenül egy kis összehasonlitást kellett tennem. Ugyanis itt, a klubban vagy a hajón minden olyan szaloniasan, kimérten, sajátságos finom feszességgel történt. A férfiak, ha tánczra kértek fel egy hölgyet, kimért udvarias meghajlással tették azt. Bemutatták magukat előbb a mamának és ennek engedelmével a kiszemelt tánczosnőnek. Ezzel az illető nem rohant mindjárt neki a tömegnek, hanem egynéhány bevezető, megismerkedő szót vált vele. A választott tánczosnő aztán birtokában marad a megkezdett tánczdarab egész tartamára a nélkül, hogy végkimerülésig, a lélegzet

elfogytáig forsziroznák a tánczot. Ellenkezőleg; minden egy-két forduló után következik egy kis pihenés, egy kis társalgás, a mely idő alatt azok tánczolnak, a kik számára előbb nem volt hely. Aztán ismét folytatják tovább óvatosan és kiméletesen, a nélkül, hogy a tánczosnő egyetlen lábtaposásnak, oldallökésnek vagy mellbedöfésnek lenne kitéve.

Mahava-Tawu, egy pápua főnök az Uj-Hebridákról, a ki valószinüleg valamelyik európai állatkertben mutogatta magát csapatával vagy talán az angol királynőnél járt egy „szövetség-pipa“ elszivására — véletlenül ott állott egy alkalommal a fedélzeten és nézte a tánczmulatságot. Láttam az arczán, hogy unatkozik és hogy nem tetszik neki ez a mulatság. Oda mentem hozzája és megszólitottam:

— Jó Mahawa-Tawu! Nagyot nőjjön a te ükapád szelleme! Ugy-e, unalmas mulatság ez nagyon? Nincs harci lárma, kurjongatás, sem assagay suhogtatás. Még azt sem hallani egy tánczostól: „Ej haj, dear miss; we should never die!“ — de csak jönnél mihozzánk, az én hazámba, a Kárpátok aljába; ott látnál mulatságot a te gusztusod szerint .Az ország szivében, a szőke folyó partján, van egy nagy-nagy wigwam, a mit a mi nyelvünkön ugy ejtenek ki: redout. Másképp megy ott a mulatság, jó Mahawa-Tawu! Ott nem látsz hajlongó, bókoló fehérarczuakat, hanem tüzvérü ifjakat, a kiknek a nemes tüztől rákpiros a felhevült arczuk, látsz ifjakat homlokba csapzott, izzadt hajjal, átizzadt inggel: a nyak körül tekert manchetta (a mit, tudod, néhány év óta nálunk gallér helyett viselnek, mint Kamerunban) átizzadt, gyürött rongyként hull a frakkra. Ott nem hajolnak, bókolnak; hanem az ifju oda lejt a tánczosnő elé, büszkén és hetykén, a mint az egy tüzvérü ifjuhoz illik. A mamára rá sem néz, legfeljebb — lenéz; összeüti a bokáját, végigtörli izzadt arczát és nyakát (a mellét csak ritkán) és elmondja egyszuszra kihi . . . nem: meghivólag: „Sziszeky Bandi! Szabad kérnem!“ Még el sem végzi és rohan a zsákmánynyal neki a tömegnek, a hol legsürübb. Két kézre kapja karcsu derekát és rázogatja lelkesen, mint a hogy ti, meg a zulukafferek a pálmasudarat kókuszszüretkor. Ő maga pedig megáll egy helyt és elkezd topogni meg kopogni, mint a pommeráni rekruta a kommandó szóra: uff der Stelle jetreten! Aztán behunyja szemét és elkezd mártogatni, térdepelni, szorongatni és keringeni, mint egy ájtatosságban megveszekedett gangesparti fakir. Aztán fellobognak a harczi zászlók, az izzadtságtól csepegő zsebkendők. Aztán a konty repül, a fecher repül, az uszály meg a szoknya perdül. Minden harczos, azaz tánczos kopog, dobog, kurjong, zihál, sóhajt és biztat. A fal reng a harczi zajtól: Ne hagyd

magad Schlézinger! Szoritsd Laczi, vakapád! Hej kisasszony, nem halunk meg soha sem! . . . Ugy ám Mahawa-Tawu: és még napokkal ezután foly csak az igazi vér! . . .

— Szünj meg beszélni, te sápadt arczu idegen, sóhajtá a pápau-főnök; ne juttasd eszembe *hazám* emlékeit; ne ébreszd fel bennem a szunnyadó honvágyat! . . .

Eltekintve ez érdekes mulatságoktól, a német hajó különben is nagy vonzóerővel birt reánk. Először is, mert mint jó hazafiak kötelességünknek tartottuk a hajó német utazóival szorosabbra füzni a „birodalmi szövetség" kapcsát. Hogy e szövetség megkötésben nem annyira az utazókat, mint az *utazónőket* igyekeztünk első sorban megnyerni, az csak ugy véletlenül történt.

Másodszor pedig szerettük a hajót azért, mert reggelenkint, a lobogó felvonásakor, az udvarias kapitány rendesen a mi hymnusunkat is eljátszatta zenekarával. Harmadszor pedig azért is, mert a derék és vendégszerető tisztikar mindig a legnagyobb barátsággal fogadott bennünket és a kiknek a társaságában nagyon kellemes változatosság volt a megunt olasz és angol konyha után végre egy becsületes, alapos német konyha gyönyöreit élvezni.

Különösen megnyerő és érdekes alak volt a hajó kapitánya, egy telivér tengerész tetőtől talpig. Abból az iskolából való volt, a mikor még vitorlával járták meg a Vihar-fokot és a ki megtette azt, hogy miután egy alkalommal harmincz napon keresztül hasztalanul lavirozott a Vihar-foknál, hogy feljusson a nyugati partra, megfordult, *megkerülte az egész földgömböt* és kelet felől jutott el a tulsó oldalra, Valparaisóba.

Indulásunk előtt épp oly kellemes, mint hasznos ajándékkal lepett meg bennünket — ujévre. T. i. néhány hordó bajor sört, néhány kosár friss kenyeret, vajat és jeget küldött a hajónkra: tehát csupa olyan jószágokat, a melyeket hadihajókon csak ugy a természetrajzból ismernek. Neki azonban könnyü, hiszen omnia sua secum portat; van pékmühelye, mészárszéke, tehén-istállója és jéggyára.

Haza felé vezető utunkon még egyszer találkoztunk a „II. Vilmos császárral", még pedig a suezi csatornán. Első találkozásunk óta a „II. Vilmos" már otthon járt Hamburgban, kirakodott, berakodott, meg is pihent egy pár hétig és már ismét utban volt Dél-Ausztráliába és a csendes-tengeri szigetekre.

Ezuttal a szokottnál is sokkal élénkebb volt a közlekedés a csatornán. Minduntalan ki kellett térnünk a szembejövő hajóknak és viszont mi is számos hajó előtt haladtunk végig, a melyek nekünk adtak utat. Hogy mekkora volt a forgalom ez időben a csatornán,

talán leginkább jellegzi az a tény, hogy e két napon — február 15-én és 16-án — a suezi társulat bevétele *egy millió egyszázezer frankra* rugott. (Csak egy hajó is, mint pl. a „II. Vilmos“ 60,000 franknyi vámot fizet *egy utjáért* a csatornán!)

A csatorna feleutján, Ismaila felett, ismét jelt kaptunk, hogy a legközelebbi „garenál“ térjünk ki, de oly módon, hogy mögöttünk még egy hajó férhessen el, miután annak is ugyanott kell kitérnie.

Memsokára a kitérés után látható volt az impozáns, hatalmas hajó, mely velünk szembe jött. Hogy a szembe jövő hajó az óriás nagyságuak közé tartozik, már abból is látható volt, hogy a csatornára előirt öt mértföldnyi gyorsaság helyett csak három mértfölddel haladt, a mely lassuságra csak a kivételesen nagy hajók vannak kényszeritve.

A legközelebbi kanyarodásnál megismertünk a „II. Vilmos császárt“ és a kedves emlékü ismerősnek egy barátságos üdvözlést szándékoztunk rendezni. Az udvarias kapitány azonban ismét megelőzött bennünket, mert mire közelünkbe értek, a zenekar már javában hangoztatta a mi hymnusunkat, a közönség pedig, mely sürün fedte el a fedélzetet, kendőlobogtatással és hangos hurrah-val köszöntött bennünket.

A kitérési idő ugyan nagyon rövid volt, de éppen elég arra, hogy a derék kapitány néhány hordó jégbe hütött bajorsört küldjön a hajónkra.

Mondja csak nekem valaki ezután, hogy mégis h . . . a német!